



UPOZNAJ LILIT

izabrane pjesme : 1965.-2005.

SONJA MANOJLOVIĆ



SADRŽAJ

TAKO PROLAZI TIJELO	
1965.	1
<i>Dodoh da prozrem dogovore</i>	2
<i>Opsjedam tu noć surova vrata</i>	3
<i>I tako se opet širokim čudom događa</i>	4
<i>I sve nam bijaše posuđeno</i>	5
<i>Oprostim li hod ognju on će razumjeti</i>	6
<i>Sjela sam na kamen izloživši se</i>	7
<i>Krhkost hljeba okrštena ustaje sa dna</i>	8
<i>U dubokoj šutnji</i>	9
<i>Nevinim čelom rastući iz smrti</i>	10
<i>Srećem glave prožete ledenim cvjetovima</i>	11
<i>O kralju koliko strepnje</i>	12
<i>Neka vino što me razara i nosi</i>	13
<i>Ima nešto proigravanja u mojoj krvi</i>	14
<i>U ovom gradu odrekoh se davno blagoslovenog ognja</i>	15
<i>Uzvisit ćemo do iskonske mudrost svijeta</i>	16
<i>Dragane moj crniji od umora</i>	17
<i>I dok te grlim ljubavi moja</i>	18

<i>Stari stol i ja promatramo se šutke</i>	19
<i>Sudit će mi se onako kako sam ljubila</i>	20
<i>Ovo su riječi što izgovaraš a ne muzika</i>	21
<i>Sići s prijestolja i ostati sa svojim bijedama</i>	22
<i>A ja kožu gladim i sravnjujem</i>	23
<i>Sve češće izrastam u visok krik</i>	24
<i>Toliko je boljelo da će poslije nas</i>	25
<i>Čak i psi kao i oblaci više me ne prepoznaju</i>	26
<i>Odbačeno carstvo u riječima se zbiva</i>	27
<i>Za radost starija naša te tijela saznaju</i>	28
<i>Ljepotom proboden tisuću planova</i>	29
<i>Saletjet će nas snažne gipke zvijeri</i>	30
<i>U pradavno doba starih igračaka</i>	31
<i>Od naše želje</i>	32
<i>Biti tako beskorisno nježan</i>	33
<i>U svakom svjetlu što mi oduzima dio</i>	34
<i>Za svaki korak potrebno je izmisliti</i>	35
 DAVNOG STRANCA LJUBEĆI 1968.	36
Ljubavnik	37

<i>Molitva naša s molitvom bogova se bori</i>	39
<i>Svijete</i>	40
<i>Ne šume ove krošnje proljetne kroz noć</i>	41
<i>Što činim u predjelu</i>	42
<i>Dirnula me poput srha, poput sjeni</i>	43
<i>Dan nas svakidašnji beskućnik je</i>	44
<i>Ovaj grad sav od ognja</i>	45
<i>O tijelo</i>	46
<i>U miru luka što me brani nazirem već drhtaj</i>	47
<i>U silnoj noći čovjek diše nečujno</i>	48
<i>Gdje počinje bratstvo, gdje vena, patina trenutka</i>	49
<i>Padamo sami kao kišne kapi</i>	50
<i>Silovito prilaziš</i>	51
<i>O ludilo samoće u vladara</i>	52
<i>Tvrđave opsjedane zreloom vatrom</i>	53
<i>Puštam neka vinogradi zriju</i>	54
<i>Slobodni pad</i>	55
<i>Prijatelju, ne razumjesmo se</i>	57
<i>Prije tajne</i>	58
<i>Noćas, vedar sa mnom bdi je davni stranac</i>	59
<i>Tek plaćujući mogu te ljubiti</i>	60

<i>O srce moje za svakidašnji hod tvoj</i>	61
<i>Za sve što bijaše otkup polažemo</i>	62
<i>Ponovo ljubavi jednim činom svojim</i>	63
<i>Kao izgnanstva ponovna su ljubavna viđenja</i>	64
<i>Mirno jutro</i>	65
<i>Živo što mi odolijeva</i>	66
<i>Odolijevam sjećanjima</i>	67
<i>Srce hoće li čekati u najshvatljivijoj vjeri</i>	68
<i>O čudesna naklonosti godišnjeg doba</i>	69
<i>Prastara zemljo sa sigurnošću nasmrt oboljelog</i>	70
<i>Tek šutnje grč potpunosti me približava</i>	71
<i>U trenutku mrtve plovidbe govorim imena</i>	72
<i>Poštujem vodu kojom u obale zadireš</i>	73
<i>Svaki hod nježnost svoju ima</i>	74
 SARABANDA	
1969.	75
Pećina bez slike	76
Ili decembarski dan II	77
Ili decembarski dan III	78
Ili decembarski dan VII	79

Posvemašnje tame I	80
Heraclea I	81
Ili decembarski dan I, III, V	82
Putovanje	83
Bez naslova	84
Vježba I	85
Vježba V	86
Vježba VI	87
Prolog I-V	88
Motiv	90
 JEDAN ESPRESSO ZA MARIJU 1977.	 91
Jedan espresso za Mariju	92
Mimesis	93
Skulptura 1	94
Skulptura 2	95
Podstanarska balada	96
Vjervanje	97
Ne izaći nikad iz godišnjih doba	98
Nedokazivo znanje	99

Nokturno	100
Spore godine	101
Putovanja	102
Govor grada	103
Zora	104
<i>Ta čudesna jednostavnost</i>	105
Poslijepodnevni poziv	106
<i>Kuda ste pošli onog dana onog jutra</i>	107
Dugo putovanje	108
Uzaludno	109
Dramatiziraj more	110
Tetovirani	112
 CIVILNE PJESME	
1982.	114
Jutro bje svježije	115
Preciznost	116
<i>Dok u prepirci se libimo</i>	117
Vergilijevo kolo	118
Igra karata	119
Susret	120

<i>Prepoznaj bezbrojna svoja lica</i>	121
Mačka	122
Majka Ne Nea	123
Oglas	126
Gradovi	127
Pjesmica	128
Građenje kuće	129
Putovanje	130
 BABUŠKA	
1987.	131
Šćućuren u povijesti	132
Literatura je jedina istina!	133
Dokazujući očigledno	134
Pjesnici pišu erotsku poeziju	135
Budi mu, pjesmice	138
On sjedi usred žena	139
<i>Prstom uprijevši u cijev njegovih usta</i>	140
<i>Modrobradi putnik ulijeće u tvoje predsoblje</i>	141
O onima koji zaspu odjeveni	142
Putujmo na književno veče u zavičaj!	143

Slike iz knjižnice 4	144
Piše po zraku	145
Šutio je dugo	146
<i>Sve je bilo pri dnu</i>	147
<i>Ionako mi ništa ne izgleda dovoljno stvarno</i>	148
Čekaonica	149
Geografija osmjeha	150
Brojka je kandžija	151
Prijateljstva	152
Mačja galaksija	153
Mag	154
Autoportret ili Kako sam prodavala Spačeka	155
NJEN IZLOG DAROVA	
1999.	157
Nedjeljno proljetno je jutro	158
Vukodlak na prozoru	159
Snoviđenje	160
Kutija s fotografijom	161
Sve ima svoju priču	162
Tržnica	163

Skupljačica životinja	164
Još se može	165
Njen izlog darova	166
Čekajući vijesti	167
Zaskočiti majčicu	168
Vidimo se sutra	169
Cvijet u vazi	170
Čitati ili pisati	171
Iz djetinjih dana	172
Razgovor o još	173
Mamica rasjeca mamica to zna	174
Uspomene	175
Pokazati radost	176
Ne	177
Mačka na papiru	178
Govorim	179
Koprive	180
Meksičke naušnice	181
I sad prolazim	182
Oni neka odu doma	183
Pred san	184

Stižu	185
Arija u privatnom teatru	186
Gledanje	187
Zlatni rez	188
Nadanje	189
Iz Gornjeg u Donji grad	190
I o psima	191
Obiteljska igra	192
 VJEŠTURKOV TANAC <i>u reciklažnom dvorištu</i> 2001.	193
Jogijski letači stižu u Veneciju	194
Kako se zvala	195
Nisu ti baš svi skloni	196
Što tada htjeti	197
Vješturkov tanac	198
Dnevni snovi	199
Da sam otvorila	200
Odlučivanje gledanjem	201
Hodam li bezoblična, bezvremena	202
Zovem	203

Pridjevi Crne kraljice	204
Da mi je ležati	205
Dode bilo kad	206
Što znači mi	207
O čemu	208
U tamnoj komori	209
Danas sam gost	210
Svjedok ja	211
Majka čita novine	212
Jedino što mi treba	213
Ne ukopavaj se	214
Vrata našeg doma	215
Šetnja	216
Umnožavanje	217
Ptić pronalazač	218
Proždiračica vremena	219
Pa, što, ako nevješto živim	220
Spas na rijeci	221
Zasjednimo odmah	222
Žurim se, žurim	223
Kvartovsko puštanje zmaja	224

Pogleda me, zazva	225
Ne mogu sada	226
ČOVJEČICA	
2005.	227
Ogledala	228
Svega se sjećam	229
Svak svojim poslom	230
Na sunčevu mjestu	231
U krugu stojimo	232
Ne gledajuć sočnih sirena	233
U putnoj groznici	234
Riječi	235
Bezbrojni svjetovi	236
Najlakše je sebe nacrtati	237
Igra skrivača	238
Zamotuljak šutnja blues	239
Abel i Kain	240
Pozdravi	241
Doživljaj ničega	242
Sve kraća pitanja	243

Putna groznica	244
Nenapisana autobiografija	245
Darija Žilić UPOZNAVANJE LILIT	246
O autorici	257
Impresum	258

TAKO PROLAZI TIJELO
1965.

* * *

Dodoh da prozrem dogovore
a evo dogovarati se treba za riječ

* * *

Opsjedam tu noć surova vrata
u njoj pobjede neće biti jer nema ni poraza
samo rane neke u kojima jesam prešućuju me
lozinku izmamljujem ogledam vještinu svoju
dok kasni ljubavnici kažu da će dan noć iskupiti

* * *

I tako se opet širokim čudom događa
da odlučujem
i počinje me po svom običaju iz ugla u ugao
nositi korak preko krvi
sve je tu za najobičniju nestašnost
ali još ne kršimo zakone
još ni uzajamnu uslužnost iskazali nismo

* * *

I sve nam bijaše posuđeno
osudili nas ili ne moramo vratiti
zadovoljni što se poznajemo
što se možemo sretati voljeti
i otići za nekim drugim
bijasmo braća po oružju
i nema šta da se predbacuje
sutrašnji dan se ni po čemu ne razlikuje
od kaste prokletih pripasmo izabranima

* * *

Oprostim li hod ognju on će razumjeti
ali se neće uzdržati u sumnji
nije mi objasnio iako se raspituje
za grešnu divljač lice moje postojano
u trenutku svakom naša su zanimanja različita
i to što činim samo je priprema
da poslije bude tajna

* * *

Sjela sam na kamen izloživši se
i strah je ušao u mene
zatim raspoznah cestu ne izustivši ni riječ razloga
ograničenu tijelom nagoni me na uzmak licem prema zemlji

* * *

Krhkost hljeba okrštena ustaje sa dna
pod opasnom blagošću neba
i sviću zlatna koplja u ramenima mojim
bijah obilježena
urota srhova
vjerni udarac noža prokletstvo odzvanjano
kroz stid laskav vječnost svoju sagledati ne mogu

* * *

U dubokoj šutnji
surovo je svako vrijeme
tamo gdje sam suviše je moga tijela
već korov najtajnija mjesta osvaja
i anđeli se sa uljezima brate
sa sjevera bliže mi se neumitno
čvrste stijene
u središtu svijeta stijesnit će me
u stup svjetla ili zraka

* * *

Nevinim čelom rastući iz smrti
sapinju nas vriježe
zato te dodirujem uzdržana daha i sleđena tijela
kao što se smrt dodiruje
suludim značenjem toga pokreta
iskupljujem stijenu što me surva
rastvaram je kao molitvu
kao novu smrt kroz staru

* * *

Srećem glave prožete ledenim cvjetovima
mlade sjenke smiriti ne mogu
pa se gone
sijeku noć i uzglavlja
leže kao što ti u svojem tijelu počivaš
i nemušt govor u vrištav oganj bacaš
tko prvi sagleda glave
neka žudnja njegova u toj noći prestane

* * *

O kralju koliko strepnje
za trenutak mračne sreće
mijenjam
evo pred tvojom pećinom stoglavu ubijam aždaju
da bi se preko njena mrtva tijela
oči u oči pogledali
ali ti izlaziš iz mraka kao srp mjesečev
i tešku riječ na moje rame prislanjaš

* * *

Neka vino što me razara i nosi
bude stvarno poput očiju i glasa
sve što bijah jedno slavlje bijaše
sve što sada jesam drugo slavlje bit će

* * *

Ima nešto proigravanja u mojoj krvi
prisluškujem taj pomlađeni praznik ljepote
košnice poput vodoskoka obješene bijele grade matice od sna
izgrizla je čednost strasno usne bogate i puste
dozorila je prelila se list rastopljena jesenja zlata
dira me
i sjećam se da očaj drhti
i ramena moja bi da bježe od nevjere sunca
tamo negdje od pijeska od kornjača opijenih poslušno
stare male izokrenute stvari
znamenja su u pregibu tamnog koljena
žile gore promatraju nas plaho raspoređene ljepotice

* * *

U ovom gradu odrekoh se davno blagoslovenog ognja
ali između svih tih trgova
nema mjesta ni za jednu jedinu lomaču
prolazim i vidim
ljudi zaposješe kuće i drumove
i daleka polja
u proljetnoj noći na koljena su pali
pa gore duboko u dan
prolazim a vatre okreću glave za mnom
životinju zemlje i kamenja
tuđe vatre tuđa tijela grozničavo slijede
ali ja ne opravdam svoju prisutnost

* * *

Uzvisit ćemo do iskonske mudrost svijeta
a to što me ostavljaju riječi
ljubavi moja nepojmljiva
ravnicu me osvojila široka
i sve što ne rekoh
biva kuća dubok bunar
ispod kore ritam šume
raznorodan

* * *

Dragane moj crnji od umora
nije to nježnost to je tuga
što ti lice dira zrelim tajnama
ne pada veče nego nas šuma polako prikiva
ne mijenja tlo boju
nego se smjenjuju sazviježđa
tako je tiha ova noć
i ja tijelo tvoje polažem
u dubokoj šutnji
na prag pustinja

* * *

I dok te grlim ljubavi moja
ti si smrt daleka
u dubokoj noći na te čeka zemlja bijela
ljubavi moja
kad te grlim ti si smrt daleka

* * *

Stari stol i ja promatramo se šutke
ako ga dodirnem useliti se ne mogu
ta mala masa što se zgušnjava
čini da se rastačem pijanija od jedinog neba
oklijevanja srpova naslijeđenih
dok na vitkom polju visok netko
samovoljno čeka plodnost
stari stol i ja gledamo se šutke
pijaniji smo i od grobara
niču nježne žile po čelima našim

* * *

Sudit će mi se onako kako sam ljubila
siromašna sam slobodna od rana
i prisjećam se sebe
kad sam vladajući podijelila raskoš
sloga me srušila
pa sad sa sličnima ratujem
i teče teško tijelo nalik tvrđavi
tko god je tvoj smeta trud tvoj
vješto žedamo vješto se čak i vraćamo
besplodna je ta vrlina kako ljubimo

* * *

Ovo su riječi što izgovaraš a ne muzika
pa prilagodi kraj
još dok tijela isijavaju
i čine prostor
u kojem ćemo tiho nestati
poput kasno oplodjenih stabljika

* * *

Sići s prijestolja i ostati sa svojim bijedama
i tako pust i žalostan
gol i jednostavan
tražiti svoje planine životinje i stanovnike
odasvud jednako tuđe
jednako daleke

* * *

A ja kožu gladim i sravnjujem
kroz svaku poru osmijeh ulazi
svaki osmijeh na pasji liči
pa na licima više nisu lica
nego žive rane preplašena jata lopoča na vodi

* * *

Sve češće izrastam u visok krik
mali sljubljeni izlet i izletnik
zagušen vlastitom krvlju
ispod jastrebova
dok pod zemljom diše čitav isti svijet
potamnjelog glasa odjeven u crno
plamene kose
u trajnoj ljubavi oduvijek tako izbiva

* * *

Toliko je boljelo da će poslije nas
prah krvav ostati
i povraćat će mu se od samoće
kao i nama prije
i bit će mu slobode i ludosti
kao i nama prije

* * *

Čak i psi kao i oblaci više me ne prepoznaju
nadneseni lijepo kažu tako prolazi tijelo
način da se okonča popodne
i sve mi bijaše izgovor za slavlje
ali čije tijelo koje ljubavi
kad se pritom ništa novo ne izmišlja
i biva potrebno da se kaže kako dan nije završen
koji je to dan
što me cjelovit nagoni da učestvujem

* * *

Odbačeno carstvo u riječima se zbiva
i najezdu stida razumjeti ne može
poput mora ravnodušno rasklapa se
ne mareći zlato nekog prošlog jutra
njegov sjaj moju blagonaklonost razvrstava
ali ja ga još podnijeti ne mogu
i ta odgoda smrtno ranjene podanike goni
na sitna slavlja otpora

* * *

Za radost starija naša te tijela saznaju
o svijete
ti što ostaješ
dodiruješ nas koji osporavamo
kratka je tvoja nježnost i neprevodiva
mi koji smo plaćali i ostali uzvišeni
po prokletom čin mjerili
propast ćemo opijeni
što kamen sniva snivat ćemo i mi

* * *

Ljepotom proboden tisuću planova
za prošlost ima
i male vatre pali na ugnutim leđima
oko svodova bitke se gone
zasićene vjetra što nad glavom plodnost pronosi
i vječnošću se ruga:
dubokih je ustiju kob
iz koje teku mrtve grudi ratnika
pobratimstvo kao stara podlost sa čela se ruši
u znaku darivanja slijeđenje je mučno
srce kristalan je cvijet

* * *

Saletjet će nas snažne gipke zvijeri
sručit će se na nas blistav težak oganj
čudesan svijet otvorit će u noć svoju strast
od njegovog će sjaja pitome koprive gubiti dah
i vrištavo zelenjeti
udove i ugrize mijenjati
za oluja poslušnim će poljem stenjati kosači
i dopast će rana obijesna zatočena zvijer
po usijanom stijenju
molitve će čiste zvoniti ko suze
iz istog vrela izbit će krv
i djetinjast rasanjen dan

* * *

U pradavno doba starih igračaka
koje su poznavale tajnu govora
i doba pitanja koja su poznavala tajnu odgovora
dodir mi je obolio
i odjednom nema zakona po kojem bi se mogla
prešutjeti boljka ova
i nema imena koje bi izreklo tugu ovu
sve igre ovog svijeta
razlikuju se samo po početku

* * *

Od naše želje
svijet se polako zaklinje na smisao
i osjećam
obuzima nas stid
što ne izričemo dobrodušnost

* * *

Biti tako beskorisno nježan
kao što se zatičem
nepotrebna sama sebi
dok se krv u tuđe vene pretače
biti tako beskorisno sam
kao ovog palog jutra
koje prijeti mojoj ljupkoj igri
prvog i posljednjeg čovjeka

* * *

U svakom svjetlu što mi oduzima dio
neomeđenog tamnog zavičaja
s neshvatljivom upornošću
ljudi me beznačajno susreću
i sve se opet s neshvatljivom upornošću obnavlja
obnavlja obnavlja
umrijet ću od te ravnodušnosti

* * *

Za svaki korak potrebno je izmisliti
nov način hoda
svim prošlim i budućim teškim nevjerama cvijeća
svakoj mojoj ruci
što se zadržano sklapa
oko nekog neizbježnog voljenja
znam da predstoji ugovoreno ušće
pećina koja me zavoljela
izrekla ja ili ne
unaprijed već sve je oprošteno i izgubljeno

DAVNOG STRANCA LJUBEĆI
1968.

LJUBAVNIK

I

Već danima je slušao zvukove iz druge sobe, tiha šaputanja, nad kojima se zamarao, pokušavajući prodrijeti u njihov smisao. Nije sumnjao da su tamo živa bića, da o njemu govore pa je bivao ponosan a zatim se opet plašio njihova znanja koje je izgledalo sasvim moguće u drugoj sobi.

II

Vremenom je zamrzio te zvukove i saznao da bi nešto trebalo činiti kako bi se sve to izmijenilo. Međutim njegovo zamoreno tijelo još nije moglo podnijeti tu misao. Mir kojim se odvijalo ono šaputanje iza vrata, sravnjivao je s užurbanim trčkanjem, nadgledanjem – da li je sve u redu. Ponekad mu je jedina misao bivala – kad bi bar mogao dostojanstveno podnositi njihov mir.

III

Napregnuta tijela rasvjetljavao je taj besprijekorni zločin, kao da će ga svakog časa zemlja primiti u naslijeđe. Pokušavao je da se tom istraživanju daje razumno poput suncokreta, poput cvijeta da se otvori u plodonosno vrijeme, ali je shvaćao da mu neki prastari kosturi namijeniše vrijeme kušnje.

Zatim je pokušavao da otkrije njihova prastara prebivališta, da sakrije oči smrtnika ne bi li doznao imena šticenika.

Međutim, ono što se ukazalo bijahu sitna predviđanja smrti – već posjedovan i prezren mir.

IV

U drugoj sobi ništa se nije mijenjalo. Osjećao je da crvena tišina njihova srca ne sluti gdje šumi, zvoni, luta glas. Vrijeme i svijet bijahu neprekinuto trajanje. Tri se glasa ne sudariše, ne udvaraše se najljepšem grlu.

Kao da su skuti vječnosti rastvoreni svaka soba imala je zaposjednutu zamku.

V

Vrijeme je prolazilo i on je osjećao kako se sve više stvari taloži u naslijeđe – već je razmišljao o činu. Suviše se zvijeri njegovim mesom hranilo, suviše je ptica njegovim grlom pilo.

Sve žešće rasipan i razaran zvucima s ljubavlju nepoznatih uzalud se mjerio, uzalud čvrsto urastao u čin.

VI

Sve ga je vrištavije, podmuklije gonila misao da bedra njegova sve čvršće u tlo urastaju, da će zemlja njega jedinog naslijediti u tačan čas.

Prožet mučnom vatrom, gonjen smrtnim vjetrom, on je morao ustati i poći.

VII

Pod njegovim prohladnim prstima vrata su odolijevala.

Zvuci nisu jenjavali ali on je znao da će ako ne utišati a ono bar saznati izvor te beskrajne, neislužene pjesme što dopire poput more, razapinjući mreže tisuću hitrih žreca.

Vrata odolijevahu i on tada shvati da se čelo sladostrašćem divljim nudi, da nastupa razum koji ima odgovore, blijeda krv uvjerljivija od klevetanih misli.

VIII

Pred snagom njegovom vrata se otvoriše polako, kao što premrla zvijer proteže svoje udove.

On zastade na pragu pravilan i sleđen.

Soba bijaše ista poput njegove, samo su zamasi vjetra ulijetali kroz napukle zidove. To bijaše pjesma velika i pogubna od koje je strepio.

Između dvije puste sobe on sjede na prag, svede obrve i pesti. To se tijelo njegovo sa šutnjom vjenčavalo, odjeljujući se od svijeta i u čistoj vatri sagorijevalo.

* * *

Molitva naša s molitvom bogova se bori
dok se noću bijelim krilom oko hrama
glasaju leptiri
ptica protiv neba, riba protiv mora
i tijelo protiv svijeta živi

* * *

Svijete,
u tvom imenu je bodež
što blista starim sjajem
i našom rukom snažno
razdire tkivo
Cilj približen je lomom svjetla
u prostranstvu zreloom i bez daha
i tu
stječu naše duše mirne
snagu da se moćno lome
kao oštre zrake u prezrelu plodu

* * *

Ne šume ove krošnje proljetne kroz noć
zbog mene
nisam odabrala ovu nježnu ruku
sudbonosno
nisu me kretnje nenadane
promijenile.
Sve što znam, sve što imam – oteh
i ako gubim, pravedno gubim
i ako mimoilazim
ovo tijelo kojim se suprotstavljam
nedovoljno je

* * *

Što činim u predjelu
gdje stijena svjetlost ne upija
gdje biljka s večeri ne priklanja se tlu
da oblikom svojim upotpuni svijet
U predjelu ovom noć nije blaga
ona pada na nas, razjarena
ranjena životinja.
Ovdje se i dan okomljuje s istoka
oštricama dugim
tu ni ljubav ne iscjeljuje, nježnost ranjava
tu nitko nikoga ne napušta
sve traje, sve je tu ali se suprotstavlja

* * *

Dirnula me poput srha, poput sjeni
strast krilatoga ognja
i još svježa okonča se snaga
svi moji dragi dani kad već prođu
pomalo su bijedni
da li me umor ili nježnost
sažima u misao što već poče
po sjećanjima da se sjeća

* * *

Dan nas svakidašnji beskućnik je,
razoren i vrištav traži grudi ma kud pošle,
Tako uzaludno stare kule zelenilo blaži
kao što se plod ravnodušan i slijep
pticama i zemlji javlja
smrću koja bi da spasi ono
što se spasiti ne može

* * *

Ovaj grad sav od ognja
utrobu pali i razara
i čitav se saginje i izrasta
nad izvore tuče šalje, doziva
ovaj grad ne poznajem, iz zidova govor izmišlja
tek ovaj grad
teško se o mene naslanja

* * *

O tijelo
iza tvojih pokreta zaostaje trag duše
poput svjetlosti
koja duže ostaje u oku

* * *

U miru luka što me brani nazirem već drhtaj
u bljesku snage crnog vrata lupeže i ljubavnike slutim
pod ogradom, tlu bliska konjskim kopitima, ležim

ovo je pramac zaustavljen divljeg cvjetanja
tišina srca smjelost govora

I

U silnoj noći čovjek diše nečujno
i dok mjesec beznadno trune na grebenu vala
u taj trenutak od srebra i čelika
njegova duša udara u žal
za oči i uši
ljubavnika
I gle, gdje šum plimu razara
u neprekidnom kajanju kopna i valova
rđaju bijele lađe tijela
od soli i ljubavi, privremeni putokazi
fosfor sjećanja

II

Gdje počinje bratstvo, gdje vena, patina trenutka:
u sjevernom je vjetru naša ljupka gled
i noć u kojoj luđaci
stežu svoju snagu rukama objema
Ljubavničke kiše taknu
jedra bijela, pokajnički suncokret
ne da snivamo, bezbjedna vrlino suncokreta
već da slijedimo o svjetlosti carinjenih
da prizivamo
kišnu kap
pokoru
i sol
u trenutak žestok
od srebra i čelika

* * *

Padamo sami kao kišne kapi
u srž zemlje prodirući
Dana ne vidjesmo
a noć nam se javlja
da Nebo bude ta tama
golema
Vrijeme - srcu se ne obraćajući,
Plovna Rijeka
i Jara što bi nas jutrom dizala:
sama.

* * *

Silovito prilaziš, bezlična još, strasti probuđena.
U kasna podneva buđena, na domaku razuma
i nehaja
mišljena
sjecište si nepregledne puti, zelenilo u gradu,
oko vremena.
Još navike imam, tek jedno lice s običaja sneno
neoprezno,
što žar ga s krajeva već pepelom plijeni.
Na lomači trenutka ćutim silnu jaru.
Zračne me struje zapljuskuju
i kao čovjek ostavljen na ivici mora
u prolomu ljeta, svjetlošću prožet
gubim iskustvo i sjećanje

* * *

O ludilo samoće u vladara
kruno s vlastitim umom
pred smrću živ si, sasvim živ.
Probrani dani tvoje divne ljubavi
začetak su pada, zamisao vječnosti.
Vjera u slijedu časnih namjera
sjecište je sjevernih vjetrova
u čempresu, u čemeru, u čestim kaležima
poražena dna.
Kratak je lov:
u smiraj dana šuma gasne
u korak tih.
Tek krzno životinjske, sjećanje na pucanj
srce lovca ubrzava
u krik.

* * *

Tvrđave opsjedane zreloom vatrom
naknadno smo stvorili
razumne i prohladnih grudiju
razorit će nas strasno
jer riječ je naša zakon a boluje
promijenjene znake čela svoga
u pohode stidu slat će tihe mjesečine

* * *

Puštam neka vinogradi zriju
tažeći glad domaćina
i zmije tijela griju do usijanja
Cestom se silazi do blage uvale
i mirnog prostranstva
Iz tamnih dubina srebrno me tijelo neko
u put moju vjerujući u pokret moj i dah
u trenu smrtnom učiniti može
ali put je uspon nakon toga pad
sabirem ljubav za munju srebrnu
jer ma koliko blaga kosina bila kojom silazim
sve je u meni osjeća
i počinje štedjeti žal

SLOBODNI PAD

*Božansko doba
opskrbilo me pristojnošću
malim poljupcima za točan dolazak
za osmjeh za bjelinu grla
za uzaludne, oh! – tako svježe razgovore*

Činim li to doba beskonačno smrtnim
zauzdavam li sve one ljude što se majahu
slobodnim mojim sjećanjem
bivajući sa mnom ne mareći za me
sporazumni u nehaju
u veličanstvenoj slozi
odvođeći riječi, razvlačeći zgusnute naklonosti
O, ti bezgriješni poklonici grijeha
stvorih li ja taj svijet snagom svog rođenja
i zatravljena blagom igrom
satreh li ga za volju jednog časa
malog padanja niz liticu blagog vraćanja
bezopasnog sjećanja
O, divlji momci
lutaju li gradom u neodređeno ovo vrijeme
mrznu li vode pitome šutnjom
nadmećuć se s jeseni
padajući kao list usred stola
s loze usred nikakvog razgovora
Nježni momci vodite li još djevojke
u hladne sobe
ne mareći za kiše i snježne zločine
ljubavnici koji riječima igru počinju
nikada ne prestajući
ljudi surovi i čedni

beuspješni smiješni budni spavači
u hladnoj noći u tok neki zagledani
sjeverom opasani, sami.
Vi, što virove uzgajate, ne mareći ih
i u tupa poslijepodneva sjetni
za stolom kavane
blještave svoje kosti prelomljene
puštate da šute
kojem viru pripadoste
Gdje da vas tražim kad u mome srcu niste
ni u vinu ni u uvredama
Pitajući za vas prijateljem više nisam
ni učenikom
nalažete li to da učiteljem budem
nakon ovog pada uslijed vlastite težine

* * *

Prijatelju, ne razumjesmo se
s blagošću u srcu kažeš
- hoću tišinu, hoću teško sumorno zrijenje
hoću neodgodivu sreću

prijatelju moj, na nekoj cesti iz djetinjstva
slatke i zloslutne kupine drhtahu u jari
imaš li moje pamćenje o blisko more
nikada još sjećanje i poraz ne premostiše sporno kopno
naš sporazum tek je djelić starosti i bijesa

PRIJE TAJNE

Bez dobrih namjera razgovaraj sa mnom
tajno, pčelinja smrti
jer oboje znamo
iz krcatih mreža trulež sipi
dodirne li kako namjernik čedni
srce, kamen, zvonik jekovitog grada

* * *

Noćas, vedar sa mnom bdije davni stranac
moja svjetla pustinja
U ljubav posvemašnju zagledan
presretan i još mlad
kako to da živi, ljeskav
a u meni nema djetinje moći
već me strasno nesmotreno more
mirni dani koja tijela naša tvore
u prividnom smislu
i konačnom rješenju
Bez nade, bez nade ljubavi su naše
Užarena moja opreko, snu moj
ljubavi što u tijelu mi bijaše
zamisao stvarna
Rastočen smislom
taj rod ljubavnički neće naći snage
da izbjegne život samih čuvan smislom
pad.

* * *

Tek plaćući mogu te ljubiti
jer ljubav je ova duga, pokajanja puna.
Smrt me plavi:
još samo iz duše tajnovita radost obara se
od prijašnje kletve sada čemera.
Zaboravih suditi i silan zanos obuzima me
dodirujem te i te su kretnje kiša
što u padu blagost gubi.
Ovoj rani do ožiljka dug je put
Kao što mlada ljubav svjetlost ne razumije
tako i ja poslije riječi
srce svoje ne shvaćam.
Plaćući tek mogu te ljubiti.

* * *

O srce moje za svakidašnji hod tvoj
koliko uzaludnih stvari činim
kojim se vladarima pokoravam
i kojim te nepravdama prisiljavam
da ustraješ u najshvatljivijoj vjeri

* * *

Za sve što bijaše otkup polažemo,
spasonosnih se djela sada opominjemo što u vječnost sežu.
Miljenici kobnog čina, bezumnici silni
na zemlju bačeno bezakonje
traži duše nepokornih.
Razgorješe se gnjev i strah:
kao prave različite bijahu blagoslovene riječi.
Sve ovo snađe nas a ne shvatismo znaka.
U nasljedstvo dosadašnjih nema više nade.
Iskupi nas surovo zemljo
jer pozvani, bez sumnji došavši,
od krvi svoje koja mrije
jedinu prisutnu istinu, umjesto kruha, odbismo.

* * *

Ponovo ljubavi jednim činom svojim
približavaš se času milosti.
Još dok govorim naglo stječeš vjeru
i velika je,
Ti ne iscjeljuješ
tek srce temelje svoje objašnjava,
žuto vrišti klasje, davna žetva.
Odlaganje nije utjeha:
odar svoj uzeti, na rub pustinje sjesti,
zacijelo se tamo odlazeći zvuci sabiru.

* * *

Kao izgnanstva ponovna su ljubavna viđenja.
Opsjednuta besmislenim dogovorom
ništa izmijenila nisam, ništa postigla.
Drugi vladar novu bi kretnju odabrao.
novim drhtajem ukrasio trepavice u času milosti.
Ljubeći, davnog stranca ljubim.
Istina je moja prokušana:
smislu se podvrgava tek pri zdvajanju.

* * *

Mirno jutro, mirna vječnost
čopor vučji užareni, ljubavnički sur
zamiče u trku.
Pitam šume nepomične
što sada radi moja nepripitomljena zvijer.
S čijim krikom sad se bori njena trpka čeljust
ovog jutra bez ikakvog tumačenja.
Kako vječnost opravdava njene kretnje
stradalačke
usred kojeg čistog polja izmišlja zavičaj.
Mirno jutro, mirna vječnost, mirne šume,
moje mirno pitanje tiha zvijer
na pročelju svijeta
u teškoj igri mudrosti, u strpljivosti muka
približava me nevoljko a strasno
bijednim sjećanjima, bijednim prorocima

* * *

Živo što mi odolijeva, komad kruha,
približava se razapeto kao prešućena noćna mora.
Kao sablažnjivi rat utiskujem boje u vaša lica
i zgušnjavaju me vatre
razabiru me, darovane.
Tužna su oklijevanja grobara strasnih,
opomenute vjere što se naginje meko
u kameno rame, u poroznost stida

* * *

Odolijevam sjećanjima, grade.

To stranac surov i bez sjene

nosi ulicama nasmrt bolesno svoje sjećanja.

Pusti svijete, od zova upomoć nisi vječniji,

od zla tvoje dostojanstvo veće - smrt je pšenice i kruha

o tugo, neshvatljivom tajnom opravdanog zbivanja.

Prepoznajem li te, mimoilazim li te

nasrnuo si kao jesen u duboke brazde

smrtonosnoj šutnji priklanjajući koljena i glave

* * *

Srce hoće li čekati u najshvatljivijoj vjeri,
hoće li zemljišta dostajati za sve mrtvace
tuđe,
za njihovo skriveno kretanje.
Konačna je odluka nagost na svršetku puta,
umor lišen mirovanja, usijano zdanje
bez zidina i odlaska

* * *

O čudesna naklonosti godišnjeg doba
svjetlost je u nama: ljeto
nijemo bljeskanje

* * *

Prastara zemljo sa sigurnošću nasmrt oboljelog
ovaj te čovjek u moje srce uvodi.
Ne budi blaga naumi li
kroz dodir moj čudnu smrt upoznati.
Žešće krvarimo ovako
dva vladara lišena carstva
u praznoj noći što se sreću kraj svjetiljke lutalice.
Hoće li jedan od nas svjetlost netragom ugrabiti,
ne budi blaga
ti možeš činove naše pravedno sebi podrediti.

* * *

Tek šutnje grč potpunosti me približava
tada nježno i predano dodirujem
neizreciva se strepnja u mom dlanu skriva
u srcu snijeg praminja
I dan kojim okružujem
tek sporazum je neizvjestan
o gdje smo sada
ovako različiti od konačnosti
a ne više isti

* * *

U trenutku mrtve plovidbe govorim imena
ona kruže srcem
i zatim u tihim serpentinama nestaju.
Sve se rasipa, razara, sve imah u taj pozni čas:
bljesak, grijeh i vjeru
čednost promašaja dirah prstima ognjenim
strijelama što u moru prohladnome ginu
pad mjereći zadnjom kapljom svjetlosti.
Sve imah o jesenje doba u tom zatišju pred skok
u prastare oblike, prastari očaj i samoću. Gdje li je
sada moj prijatelj opijen
i kojim se mislima pokorava ne misleći na mene.
Možda čak ne vjerujući u me dok ja strasno oživljavam
njegov jedini blagoslov između svih prijekora
dovoljan za pitomost, svjetlost, uljeze i bijeg

* * *

Poštujem vodu kojom u obale zadireš
sporošću uma
i nova korita usijecaš
Ali zemljo čemu čin množiti
kad nijedna kap poteći neće
izvan domašaja tvoga
Velika zemljo, hoće li ikad
neumjerenost, manje plemenitim bolom
surovi smisao dostići:
u ime mrtve raznolikosti
srcu dostojanstvenog prethodnika dati.
Ni mir kojim srdžbu slijediš
ne preobražava te.
Razumu se podavši
može li srce slavlje zaboraviti

* * *

Svaki hod nježnost svoju ima
razuman bio ili se prijetnjom tijelu opire.
Ni zemlja ne zna sanjaju li mrtvaci
ni ja ne znam koliko grobova u sebi nosim,
tu blagost.
Neznanje opsjednuto velikoj se prijetnji odaje
prezrevši me.
Nježnost, čin kajanjem prožet, u začetku glavu obara.
Ti rasipaš konačišta pogubna duž tijela,
daj vremena putniku da u miru prostranstvo nasluti.
Velika zemljo ljubavi,
daj vremena da sve se misli stignu kao što sumnji
određen je put.
Što mi god namijenila
središtem gibljivim svuda si gdje te zovem
poslanstvo se tvoje upotpunjuje
zamjećujem li moć koju ti otimam

SARABANDA
1969.

PEĆINA BEZ SLIKE

Bijaše lako prići mračnim šumama. Zelenilo i tajnovit korak čuvahu našu vedru smionost.
Moja se majka prepuštaše, vitka i radosna, na ruci mladog ljubavnika, koraku.
Niz gorske strane nit svježine svlačila je vučje stope.
Stigosmo na vrh. Među crnim risjem, činilo se, krvare naši listovi.
U posvemašnjem miru prepustih se koraku, oni izložiše svoje mirisne udove svježini trave,
krošanja i blagom dahu neba.
U sivom raspadanju kamenja javljahu se vlati, čudno gorsko bilje, ljekovite trave.
Osipahu se stijene u grumenje i prah.
Tek jedna posivjela vrlet čuvaše plavkasto – prozračan trag stare svete slike: davnih, nježnih
običaja.
Unaokolo me preplavljivala priroda i njen red: glatke, snažne zvijeri, besmislene ptice,
ljubav.
Tajanstveni otisak i ja sukobismo se, bez opoziva.

ILI DECEMBARSKI DAN

II

U dvoranama praznim tražiše ga, silnog. Nadaše se zamišljenog naći u odaji nekoj, s običaja starog. Nadaše se da je, zaluđen i mio, na kiši što vri po ljetnjem tlu.

U strasnoj noći rekoše – Ovo je noć u kojoj se pokret bogovima suprotstavlja. Njega mori davni dodir, riječ koja je sebe izdala.

I rekoše još – Ljubavi naša, spasi ga od naših uspjeha i od nas samih kao što se nepomična hrid spašava od plima i od oseka.

Ali, ne nađoše ga.

Skobiše ga riječi njihove, iskustvo samotno.

ILI DECEMBARSKI DAN

III

Razmilješe se širom zemlje i zemlja zadrhta od nebrojenih dodira. I tada su im tijela trnula jer potmule udarce čuše i svakom bi kao da se glasa netko na svečana jekovita vrata duše. Kratkovječne, obuze ih hladni užas i užas je činio bit svečanosti.

U kotlini bez sunca, gdje se bučan i prastari nastavi lov, gdje je taj koji duši nije sagledao kraj u magnovenju.

Tražiše ga: za te tajne drugog tijela, drugih kretnji nespokojni biše. Njih je, uzaludne, svila nekih čistih riječi obavila.

ILI DECEMBARSKI DAN

VII

A on, što tražiše ga budno, jer im usne samovati nisu mogle, jer im ruke odveć pokorne bijahu, pod nogama njihovim, u koraku, u prahu, u podzemnim žilama i stijenju, u tlu bijaše: rastočen, smrvljen, između granica kraljevstva svoga razapet i dovoljan, usredotočen, slušaše pitanja. Koji uđe u središte života i smrti na pitanja i ljubav njihovu ne umje da odgovori.

Jer je govor njegov govorom tla njihovog postao: govorom koji je u suštini i iz suštine ne može otići. Jer on je, možda, kao svjetlost besmislena što putuje praznim prostorima oku koje ne vidi.

POSVEMAŠNJE TAME

I

Ja sam onaj prostor što je nestao u sebi. Okrenuh se licem ka središtu zemlje – a ipak, jesam li onaj koji kaže Da i Ne stvarima davnim i stvarima budućim. Svaki je otpor bez otpora na kraju: vidjeh:

tijelo skončava u svili. Kad ga svi napuste ono počinje putovati.

Oslobađa se svega suvišnog – zraka, vode, mesa. Ono počinje da živi prvi put kroz svoje istinsko tijelo, svoje bijele, oštre kosti koje se protiv mesa što ih je okruživalo nikad više neće pobuniti. I ne traju više mijene, beskrajne u suton. Jer tijelo poput nježne vode ne teče više, osluškujući zvon onog što je bilo. Duša je zauvijek takla predio u stravi, odavno je na nju pala zadnja, teška plašnja riječi.

HERACLEA

I

Gdje srce ne kaže ništa počinje san: kratak je moj put ka osmjehu a zemlja druga. Ne govorim, ne odgovaram – još trenutak obostrane šutnje i dugi pogledi čije se privlačne sile nadjačavaju.

Oklijevajući da izgovorim riječ izgubih je zauvijek, a oči uprte ma gdje i ma kad slute samo jedno, samo isto, nesagledivo i sveobuhvatno. Taj život zauvijek sretan izvan mene.

Pobijeđen sve zna o tome a nema moći da se zaustavi: njegovo je samo putovanje.

Tu počinje ravnodušnost i suprotnost: trava se krotko obraća tijelu i ono nastavlja da živi.

ILI DECEMBARSKI DAN

I

Probuđen, ponovo nalazim onu smrt što me takla u radosnoj jezi. Svuda gdje pogledam biljezi su izvan mene: na žalu gdje leže tijela bez daha.

I navraćat će u njih mijene sve dok traju izvan straha.

III

I neću više da se stignem a riječ dovoljna bi bila. Poći ću ka sebi kao tijelu svome u šutnji dubokoj, u mrzloj svili da se sagnem i prinesem lice studnom vrelu tame: ali kome zvijeri, kome ptice pripast će nakon mene kad se tijela njihova u oku slome i u prahu, u boku, samo – obiđe ih vrijeme.

V

U tvom snu polovicom tebe ja ću sniti. Zauvijek, uzalud, sasvim. U tebi bit ću sam.

I znat ćeš da je netko tu i da se glasa posve nježno, posve grešno usred sveopćeg bruja.

I reći ću riječ koju sebi uskratih, da bi dalje pošli, da me zaboraviš u iskustva bljesku, da konačno slobodan budem jer vratih tijelo zemlji i riječ čovjeku.

PUTOVANJE

Neću povrijediti ono malo pravilo. Samo putovanje, bez odlaska – to je sila koja me nadjačava ne shvaćajući još da se ne suprotstavljam, da njeno učešće nije presudno jer je jedino, da će me pridobiti. Bez sjaja, bez patnji na ivici čijom strminom mogu krenuti bez bojazni do dna kao što se osjećaj spušta od rečenice ka riječi, zatim slogu, slovu i konačno praznini koja se tome opire.

BEZ NASLOVA

Ali, ne vidjeh sve ono čega tišinu osjetih. Možda se priroda stravično oglašava našom mišlju: mene zapljuskuje. S vremena na vrijeme bezglasnost i svi mali prostori koji se u veličanstvenoj slozi raseljavaju kroz mene, odjednom me iznenađuju potajnim savezom. Oni su igra, slap, blještavilo, gubim. Misao se rastvara u sve ostalo – neka tečnost, bez melodije – da, mene zapljuskuje.

VJEŽBA I

Recimo: stvari i sve ostalo. Mi nismo izvan i ne pokušavamo ući. Mi smo u stravičnoj, zasljepljujućoj srži i nastojimo izaći kako bismo sagledali. Ta krajnja jednostavnost riječi zacijelo dolazi izvana kroz sićušnu izduženu prazninu koja nas vezuje sa zračnim počelom: naime, nemir.

VJEŽBA V

Ničem nisi odolao: sada te nitko ne očekuje. Kroz ljetnu noć prolažahu kiše i pjeniše se mora.

Ali, ti znaš razloge riječima i putovanju. Znacima tako šturim da još si tu.

I kad tvoja duša bude u središtu najstrašnije, ljubavlju razorene kušnje znat ćeš da si nepotpun a strastan. Vratit će se vrijeme tvoga srca, poguban čas iz kojeg dolaziš sudbonosno sam u rumeno doba dana. U čudotvorni plam, pomalo umoran. Ljubavlju izazvan.

VJEŽBA VI

Tvoje lice – to je ono što preostaje braniš li se. Vrijeme – srebrni bič na tvome licu odista ulazi u taj predio posvemašnjeg užasa gdje sve se mijenja a zemlja ostaje ista. Kakvi su je to tamjanom zasićeni zvuci razorili nedostupnu miru. Uzaludno sabiranje dana, uzaludan tok noći sa čudesnim, neprepoznatljivim znamenjem. Ne prepoznajem tu mučnu svjetlost što iz vrištavih predjela nailazi da bi prekrivala i tako postala smirenje sebi samoj.

PROLOG

I

Jedino božansko i beskrajno biva vrijeme čiji si dio a da ti se nije predalo. Beznačajnoj pokori dodan, težnja kojom se odupireš ulazeći većma, nema imena u silnom nadiranju. Čudesnom strpljivošću odolijeva i manje od tvog daha ili klonuća. Zbačen, da li zbačen, u molitvi čija svrha teži nesvrhovitosti, ka dragocjenom dnu ulaziš već proziran, s kostima krhkim da se zauzmeš za srž: tvoje se disanje udaljava od tijela koje ga ne može slijediti. Tako se suprotstavljaju svjetlosti bez nade u sjedinjenje i boreći se nadvladavaju jedino tebe.

II

Gromade i sveti plam u sumračno doba dana podignut Razulareni mošt sjaja sto šiba, tek okom zadržan. Izostavljen je dodir, vječnost te razdire.

Kao lomača na koju je iznenada sutonsko tijelo palo, ti se, mnogobrojan, razilaziš visoko u noć.

Kako je tih i izopćen tvoj pad u gluhu brazdu vremena gdje sveto sjeme, smrkuto na rtu, ponornici odolijeva.

Bijaše li ono što jesi, bit ćeš sjaj kojem ni zrak da ga sakrije, ni tama da ga plodi dostajati neće. Konačno svrha sebi samome, gubiš li se svejedno je začaranom oku: odavno te našlo: odavno si već u tihom vrenju praha koje te razlaže na zvuk, tihu sipnju prostora i beskrajno vrijeme.

III

Zračna počela moje ljubavi, mojih beznačajnih sklonosti postaju zračni izvori što se udaljavajući uskraćuju: već na obzorju, samo treptaj njihov beznadežan.

Predanost, poput diska, te razorne snage, spušta se ka tlu i ulazeći priklanja li se to meni ili se mijene s obličjima rvu: da bi se zatim u vrtlogu, na žezi, u žeđi, oči posve nepokretne, blago prenule. Možda posve same prepuštajući tijelo pokretima i drugima znacima.

IV

To je želja da se nikada više ne ponovi tih korak redovnički u mom sluhu gdje odviše prebiva srce: nakon svega. Neka bude tišina: ona je sveto počelo mraka. U njoj nema uzmaka. I uzalud – prelijepi su stranci kojih nema. Ja se bojim proročanstva i vrišteći plašim se vlastite suštine ugledavši drugu zemlju. Da li je dovoljan pokret , savršen u nizu, da niz opstane. Kad se s večeri umori u nama beskrajna povorka i drugom umoru prisjećanja preda – prepoznajem predskazanje umobolno kao davni besmisleni pogled iz kojeg izranja tamno, oslobađa i razrješava zaboravljeno. Tako polako naše se kraljevstvo zaokružuje i dovršava sjećanjem.

V

Na domaku mira i čestite žudnje razoriše te davni zvuci. Nespokojno ljubiš. Nema opravdanja za te. U bojnim redovima sitni zraci razlažu ti dušu za časove sudnje što se u njoj zlate. Kada te tamne obore oluje takvog te odnosi voda. Takvog te gorke podvodne struje, da se nikada ne vratiš, prislone uz bok tajanstvenog broda.

MOTIV

*- Kome se uskrati spokoj
u jednoj budućoj tišini, nade
su mu bez konačišta, a činovi
bez konačnosti.*

Jedno malo putovanje koje se gubi u sebi raseljuje tijelo ka predjelima koje nije i neće posjetiti: otimajući ga istovremeno tlu na kojem jeste. Njegova misao ne pripada više ovoj ruci što se bjelasa ispred tuđeg sklopljenog oka, smeđeg drveta, duž polja, ka oštroj crti horizonta. Ona se smješta bliže obali mora ili šuti na ozebnoj cesti nekog uzdignutog gradića, pred zidom iza kojeg na dalekom svom vrhuncu cvatu tople, crvene sobe. Pozlata i mrki sjaj. Jedna žena neprestano mekim korakom prelazi iz svjetla u tamu, ponovo i ponovo. Prikuplja haljinu i taj pokret, zatajen našim očima, izveden u tamnim predjelima hoda, nagoni nas da slutimo suštinu.

Naša mrzla ruka ponavlja taj pokret. Međutim, sve što čini sastoji se u njenom vlastitom prikupljanju.

Ali, ne. Naša je ruka zaspala na putovanju, usred nježnosti.

Onog koji teži povratku dočekuju mijene. Moja osnovna i nesnosna krivica leži u izvjesnosti da bijah ovo o čemu sada govorim.

JEDAN ESPRESSO ZA MARIJU
1977.

JEDAN ESPRESSO ZA MARIJU

Oni bez doma, oni s espressom iza svake riječi
konačno moraju stati, u oazi vremena i stakla
postoji način da se grad izliječi
vlastitom morom što nas je zauvijek takla

U besanici, u ovom otorinolaringološkom nutkanju senzibiliteta
oni se odriču: riječi vladar jer iza nje krije se
riječi kraljevstvo, iza nje bilo je, i riječ sveta
oružje, neka nestane, neka je nije jer smije se

Riječi istina, putovanje, prostor, ta brzovozna metafora,
ejaculatio praecox uma. Jedan espresso za Mariju!
Noć je nad gradom razapeta, skoro će zora.

Tijela ravnodušno uzlaze u san. Za Mariju,
za Mariju, što je, dakle, ostalo?
Ostao je grad, grad, grad.

MIMESIS

Tu tajnu znaš. Iz Grada neviđenog
istrгни kolut treći s kraja
imenuj zvijer ali nepomičnu
a zatim se
ne znajući što si osim jedno
ne opiri – pločnik je meko krzno
iz tvog sna, spokojno savij ruku ponad glave.

Neka te obilaze, neka ti priđu.

Kao što je bilo, bit će da su tijela jedno
ali ti si dopustio da postaneš vidljiv
i što ćeš s Gradom ne predviđaj

SKULPTURA 1

Ti si izaslanik svijeta smrti
rapsod zagledan u davni pokret
Oko kostiju ti vrije sipko mlijeko
u radosnoj jezi tvari
Tebe su obišle
vitke noge smrti
nejasnog i drugog

SKULPTURA 2

Prska prostor i pali se vječna praznina
S rukom na čelu ona se pojavljuje iz mene
Za ono što se događalo i što se događa
marit će jedino
laki udar ruke izložen u dubini vrta
u živom pijesku
bezbrojnih očiju što su ga gledale
S vrška na vršak zjenice
on već razgrće haljine da odagna starost
koja svakako neće prići s te strane
Iskrsnut će s nazubljenog bedema tečna
i lako uzdahnuvši obuhvatiti
divnu tetivu koja se strelovito usremljuje ka srcu

PODSTANARSKA BALADA

Božica Kali moga srca odlazi u kino.
Iz četrnaestog reda desno, na petom sjedištu
mrmljajući za žurnala
ispod spreja od jasmina i ljubičica
ona se otima.
Detektiv, detektor, Siemens-Martinova peć,
boksački meč.
Ušljivi grade,
na svakom od tvojih uglova po jedna je stvar propala.
Grade, s kinematografskom vaginalnom
djelatnošću za podstanare.
Pa, što sad, nakon grandiozne predstave
sve indiferentnijih zapletaja?!
Filter 9 i dva peciva, za van – javkaju se oni
s još nešto nade.
U koncentričnim krugovima, od svjetla do svjetla
prozorskih stakala, njihov blijedi pogled
pronalazi put do kuće.
Građani, susjedi, žbiri, od vaših toplih domova
zebe grad
a uske trake ulica, ostavljene onima s predstave
od četiri do šest
vode pravo i pravo i pravo
između vas.

VJEROVANJE

Nakon rumenih godina
ljubav li je kako pada noć
U taj čas prijatelju očiju teških vatrenih prići
i položiti mu ruku na rame

ne istinitije, ne izgubljenije od drugih
što se dosizahu
tek u kratkom mirovanju
i u sjaju šutnje

jer noć nailazi
i tišina veća niz padinu tone
stud je vranac što se ljeskaše u žeđi jesenjoj
stud je sniježan s grivom kristalnom

jer na nas čeka noć u koju ne možemo stati
vihar zemlje
sitna melodija trave

Ako znamo, čemu silazimo ostavivši ruku:

i kad sve se zbude
u njoj
sva bit će noć
i stud

NE IZAĆI NIKAD IZ GODIŠNJIH DOBA

Ne izaći nikad iz godišnjih doba,
ne stići,
radostan biti, skriti se u mrzlu svilu,
oči pokriti.
I zato, nalik znanju o smrti,
rub, tuđe, usniti -
na tragu svome lovac - skriti se, skriti.

Sunuvši u ravnotežu, u neizvjesnom
svoje puti
neizbježan,
smrti, nježan.

NEDOKAZIVO ZNANJE

Nedokazivo je znanje
kojim sebe plašiš
i gle već ta istinita vrata
kroz koja ćeš, savivši prste oko hladnog,
dok venu u tankom okviru zida
izići
i utisnuti svoje lice
u štit
U košuljici strave
mutno se talasa crni pod
S meduzom i vrtlogom u boku
meso brizga
iz oka u oko
sipi
mlačni prah
kroz prerez sna u teško disanje
i koljeno gasne
u oštar zrak

NOKTURNO

Tko svijetla oka brza k zamci
jedinoj usred šuma
zamrijet će granom dirnut, proklet s uma
samozatajan a trajan. U samoći
s grana pada snijeg.
Teška krošnja i kristalni brijeg.
Ako stoji onaj koji čeka ne očekuje više.
Praznina je u jasnoći jasne noći.

SPORE GODINE

Spore su godine.

Zgaslo je meso i tinja krajolik.

U gustim mlazovima šibnut ce kiša:

na pragu

budan

prebrajaš gradove

zahliknuta lica, isto u bezbrojnim putima.

Tom tečnom bakru predanja su potrebija.

PUTOVANJA

Putovanja

od grada do grada

u bolest

zgrčeno lice

okamenjen nerv

Pusti da se u neredu bude njihova značenja

savršen trenutak strasti

inje u tvom zglobu

GOVOR GRADA

Ova lica se smiješe
drugih nema druga spavaju položena tiho
u kućama u domovima pored knjiga suđa odjeće
ispod koplja bačenog nečujno
tvojom rukom
Spusti glavu
ta mala ludost usred grada
sad je dobra

ZORA

S rukom na pozdrav i zalogaj jednako odsutnom
oni sad miruju u slijepim domovima
oko kojih struje ledeni pločnici
i utvrđuje se grad stepenica, uzvisina
brisanih prostora
Savladao si noć
i ništavna je tvoja snaga
tek odmorište misli
Oko tebe diše grad
prekoračen lomnom nogom djeteta

* * *

Ta čudesna jednostavnost
ponovnog susreta
siječe tijelo
na dvije snažne istovjetnosti
a između njih ni čestice zraka
ni obećanja
tek pusto bljeskanje čula

POSLIJEPODNEVNI POZIV

U rotoru kavane
ti si neonski zao
i blijed
i prostodušan
porub usne već se para
koljeno
bez žara
prazan prostor džara
odrediti ne vrijedi da li ovo
kao
ima moći doći iz nemoći
dogorijeva crna griva telefona
halo, halo-efekt je opak
smiješak
s ruba poslijepodnevnog tona

* * *

Kuda ste pošli onog dana onog jutra
kad su gradovi bili daleko
a prizori znalački raspoređeni s obje strane puta
Ispratili su vas neki ljudi
ispred
čekali
isti ljudi
Vas dvoje ste bili putovanje samo
tako je bilo
a kad je pala duboka noć
grad
šapa zarivenih u vrtove
osovio se pred tobom
sjeti se kako si umiljato liznut
sklopio oči

DUGO PUTOVANJE

Putovati dugo nevjerno usred ljeta i pored jezera
kroz gradove s pločnikom otvorenim na bezbroj mjesta
S ljudima koji te blago diraju vršcima prstiju
i osmjehnuti slaze stepenicama ka šturim predjelima
Samo ići, ljubeći ka ljubavi, čovjeku sagnutom na obali
koji te zadržava u oku
okrećući se jezeru poput ogledala

UZALUDNO

Uzaludno prodire šum kiše
u srce spavača
s rukom u prostoru
Stvari u povorci obilaze onog koji sluša

Iza zida pada teško u prazninu zid

Nejasan u gusto središte
u bijes
i u ljubav
silazi
šutke
prijatelj

DRAMATIZIRAJ MORE

Dramatiziraj more
prelij ga preko svega ostalog
misli kao što pjevaš
to znači sići među zidine i prisvojiti ih
da vladaš
Cijeli grad dokliziće preko obronka
u tako sipku nježnost iz koje palaca
tvoj šiljat jezik odasvud
Možda će izdahnuti cijeli grad
i magma prevrela zarobiti mnoge gradove što čuču
u daljini
i javit će se sitnim slogom
kao kad prstić grebe činiju od zlata
i njena praznina cvili
i štekće
- ako ovaj dan sa štektajem klizne
i takve narukvice štekću oko tvojih zglobova -

Dramatiziraj i cvijet
on gmiže u vlastitom tlocrtu
i prilagođen je moru
organskom mutnom talasanju
Sve to nailazi ni iz čega za te
da ga smjestiš
Jer ne činiš što od tebe traži - slast postojanja
jezu misli

Dramatiziraj,
to nije praznina koja se talasa
i blago nabire u porama duha
Što, dakle? Stravični vrv, tvoj kisik i tvoja vatra
ne znače za nj
tvoja smrt zasljepljujuća - to oko ne vidi, usta ne govore

Ali ako sjediš na obali mora i kažeš sebi
dramatiziraj
te se praznine sažimlju

TETOVIRANI

Sada sa vlastite kože ta pismena
učiš sporo
vrijeme u tkivu
ljude
odavno nepoznate

i možda nitko neće doći da zastane
lišen daha
ta se ljepota može prizvati samo jedanput
jedanput shvatiti
a zatim je prekasno znati

nikada joj nećeš prići bliže
u tvojoj je koži
i dočekuju te njeni očnjaci
noću ona je raskošna glatka mekota
dinastijsko ludilo, organska piramida
u kojoj venu dozrele strijele tkiva

primi je zauzvrat
u parenju slogova ponovo se rađaš
ljuskavo prastaro srce
na obnaženoj mišici
tkanina se tali, spor je san slova
pramen po pramen pada
i oko gasne
nad prazninom nad drugim, nad ljepotom
jednakom samoj sebi

zrna lebdenja u tkivu
to trunje
nečistoća sna
otvarate i otvarate vrata godinama

otvarate i otvarate zijev
i polen godina propada

drumovi na mišicama
oko bradavica vilinske prikaze
na leđima rašlje zmajeva
sa hrpta ruke gleda te ničije oko

Datumi propadaju sve dublje
stare
ali dišu

slušaj kako dišu i trepere u jezi kapilara
slušaj kako venu
između njih i godišnjih doba je sićušna praznina
pramac godina

CIVILNE PJESME
1982.

JUTRO BJE SVJEŽE

O – aoristi! Obrtanje tijela

Žablje izvinuće kralježaka – stopala uz glavu
priljubljena

A sada hitnut kotač nestaje na horizontu

Sad švičkaju konsonanti!

U crnoj rupi vokal bdi

Na vršku igle spi

Ima li spol vlastito ime umilni smisao

dobra i zla

Mi uzdižemo kult motrenja

PRECIZNOST

Sačmu u tvoju lijevu nozdrvu!
Točka rasprskavanja u vijesti!
Tako nagon uvježbava čuđenje
Antropološki križić na svaki zub
U Newtonovoj jabuci
tako
tako i tako zlato i srebro pridjeva
Nevažno je biti drugačiji
Nevažno je biti isti
O sancij moji planci!
- sačma iz vrtoglavih visina!
Kao kratak hitac u ljusku stopala.

* * *

Dok u prepirci se libimo:
ponovo zlo. Ljepota.
Anđeo njuške, anđeo krzna.
A beskrajno je dobro znati. Gusto ulje sebe
na tuđoj puti. I biti rvač!
Između niti čula
pornografski anđeo tapka.
Zar samo ono što se hoće?
Traži na njegovom bezizražajnom licu.

VERGILIJEVO KOLO

Tu rašireni klobuci lica
trepere
u srkovima
uz spori diftong pričvršćeni
- o tanki med u med užasa! -

oduvijek zar duša putuje
u mirno nedostajanje
u jasnoću

po sićušnom nervu i nerazumnoj veni
po oktavi
imena oruđa odjeće

tanko pjevuše
iz daleka
odgonetavaju tvoj miris
hranjiv
skini sa sebe sloj po sloj vremena:
kaskaju za tobom
nabrajaj nabrajaj na tvome krilu mačka a u mački mačka
gdje je tačka tako jednostavna
kao što je jednostavan laki udar ruke na vratima
preko usana

izdaleka ona putuje

u silnoj vodi bespolnoj otrto joj lice
uz vedre se napjeve privija
a kad dođe
doći će prijatelj da zaboravlja

IGRA KARATA

Ne sam
ima li drugih
ne ovdje
ima li veće radosti
ne još
a zatim ponoviti

ne ustaj
iza vrata je zvijer jednostavna tajna
udarac šape
radost

Moraš se sačuvati
ti sada koračaš

i jednostavno - boli
jednostavno se diže s horizonta
ono je uvijek isto
ne odustaj

U krug
na obrazu je inje praskozorja
to samo voda sahne
i zrak se truni
samo stvari propadaju dublje u sebe

Šapa je sve bliza
iz njene tmine izbija jara
kliktaj kandže

Ostani, ta ostani
da zbrojimo

SUSRET

Dio smo grada
i ovaj susret je luda pometnja
trgova i zgrada
Kraj tvoga ramena okreće se vrtlog velegrada
i naušnica tiho zvoni
u posvemašnjoj tišini našeg letimičnog pogleda
jasno je čujem
usred srca grada

* * *

Prepoznaj bezbrojna svoja lica
smijuckava smješkava
svoje drugo lice na drugom
brižljivo i junačeći se preko svake mjere
o tome
iz sramotne praznine
iz sićušne praznine
sa žaljenjem i zavišću:
te stepenice laž koja otvara astralne prostore
ona će prebroditi sve
nedaće sve datume
tugaljive tko je tko, zar je tko, tko je gdje itd.

MAČKA

Uzmi je nestvarnim rukama
oči su joj skrivene
ona leži u magmi poljubaca

preseli je
s kreveta sa stolice s papira
sjakti krzno
ona nije nigdje drugdje

dolazi sa visokih stabala
mimo grančica i zamki
kroz olujna stoljeća kroz proreze
ulazi u tvoju sobu u tvoje ruke

u svojem tijelu počiva

ali joj ne nadijevaj imena ne zovi je
ne uči tim vještinama

MAJKA NE NEA

* * *

Šišmiš spola
pričvrščen tek histeričnom kandžicom
za golem
kako mora da je tanka nerasklopiva tama
njegovih krila
neuništiva ceremonijo zbroja
radosna fonična plima
dvoje dvije dva

* * *

Mlada mlada zar nikada neće hoditi
med kamenjem oblim tegovima
Ali hoda! hoda!

I raskoračena nad provalijom
paperja! Talas praznoga.

Bjesomučna ledena glatka majka
ne dodira
ne bolesti
ne predmeta
ne nea

* * *

Nježna oko njega
majko koristoljubiva
žedna zraka! razdrta tkiva!

krika!

Majko ritma on hoće u prozirnoj ljusci
strpljen da se ljuška Majko ne nea

U prozirnomo teško diše
a ruke zaobljene njega ne privlače
budi konačna
Savij svoj kažiprst ljepljiv
govori svoje riječi tvoračke u prazno ne dodirni me

* * *

tako se vrisnuvši digao grad
i gingav pred rasijanim okom
sad čuči u skrovitoj pustoši
i zveckaa i smješka se i vabi

ovdje već ničega nema
Majko ne nea

tamo su slični tamo je sva tvoja odjeća

* * *

A nju prizvati
da još jedanput odasvud sklopi oči
ako se čuje taj šušanj
prevodiv
neka u susjednom stanu zazvoni i prereže zid
sliku od koje je čaša kutija i To
ispod: čaša kutija i pogled koji se diže

Ulaštena ulaštena nastamba goruća u noć
Dok sniježe slova i šibaju gipki ovitci
To se zbilo u stroj

Bojovnim korakom slazi stepeništem
Liftom dugo putuje nikada gore nikada dolje
Tu

i sa ravnog se trbuha diže
sa dva se krilata prsta skida
nejasno nevažno dakle
sveobuhvatno zar

ona sklapa oči
ali se čula ne smiješe ne postaju
prozirna greckava palucava samo kuckaju
o njeno oko
samo gledaju
Mindušice Mindušice što htjeti vi
što vidjeti
čemu zveckati smijuckati
sad se umnožite sad treba letjeti
tamo i ovamo kroz prazne oči rasklopljene čeljusti
kroz prazne rukavce čula

OGLAS

vremena su zla krećem na put u dobre ruke
dajem sve
i svjedoka što zaustavi se kratko
povesti želim sa sobom
jer taj bi mogao reć o krivcu sve i kako zgromljen bijah ja
ali
na prstima uđe i izađe taj tko

GRADOVI

Gramatika putovanja

neće tebi zla neće tebi gore

učiniti

Filozofi geniji i naučnici objašnjavali su mi:

kako raste trava:

zvuku prethodi izdah a zatim ljupka melodijica

dva tri tona

taj anđeo hoda sitno

ponešto ukočena koraka onoga koji živi

u svijetu potpune tišine

Gdje i kako se najbolje spava:

okrutnosti, tvoja volja na dnu sna,

ruke u arabeskama govora

košćice glagola razglobljene

tu i tamo udahnuti smisao prepoznate riječi

razveseljen

gleda napregnuto i zahvalno veslača

otisnutog na pučinu vlastita govora

Kome telefonirati:

sad će

sad će

zabravljena su vrata zastrti prozori

zapjenjeni bič telefonski vrisak

za kosicu vući kosicu ti strti

a ti u kovrdži ludila skriven

skini kažiprst s njenog brojčanika

Koliko ostati:

a zatim neizostavno otići

tramvajem taxijem vlakom autostopom

PJESMICA

Odjeni se u gle
razodjeni se u gle
turobna
odjeća
blještava gramatika
evo hrskavice i evo malih čeljusti
da preokrenu da raščereće
nebo i zemlju
i sve odvuku
u konačno
tu je potpis rasčešljan u slova
podignut u kipice
ogradicu
što li

GRADENJE KUĆE

U kotlini
gradih kuću

u tišini
s mračnim otvorima

ni u čijem ni u čijem
ukotvljenu

izađoh pred kuću
pod blještavo plavo nebo
ču me čovjek slijep
i zavapi
evo ti si sam

sa crnom biljkom datuma na palcu i kažiprstu
preneražen u dnu stepeništa
penji se postoje vrata
u drvenoj tami ko zmijski psik na svaki korak
obruč se mehanizam
otvorit će se bezglasno na sam tvoj dah
a datum današnji rob zibavi
povlačenjem ruke po ogradi

PUTOVANJE

Jesi li pažljivo kroz hotelske sobe
krda namještaja gonio jesi li novinsko krilo
presavio
i odložio
Vani je
Možda
Milošta telefon i vlak
Na kokošjoj nozi riječ ukraj puta stoji
prolaznike broji
U gradove svaljene na bok
Tamna i jaka sveprisutna slatka espresso kava
jutarnja mилоšta za putnika s kata na kat

BABUŠKA
1987.

ŠĆUĆUREN U POVIJESTI

Šćućuren u povijesti zar ne
u obrtnim vratima kavane
sa stopalom smjerenim u kružni tok
- tu rame je druga!

Kad njena njuška blisne
i oblizne
u magnovenju
šćućureni srh
Kad njen ljubazni gellerski kažiprst
rasprskavajuć se
promaši mene
al čeljust okrzne
ko jedno da smo
teturajuć kroz grad
zar reče
Prirodo, Majko, ja te mrzim!
Odloži redenik Uvijek je tu
Taj u hlačama boje mašinke
Ta luđakinja od gleđi
na rasvijetljenoj ponjavi

Isceren na pramcu barbarogenije radi
za nas
Ko sitna pljeva na pleća mu pala
šćućureni šutke mi ručamo mi večeramo
Siromasi kuća mala veslamo
Gle grad Gle ljudi
Ozaren!
u olujnoj juhi
planktonski žad

LITERATURA JE JEDINA ISTINA!

Literatura je jedina istina!

Ona je tu:

hrastove kućice nema

ali joj reci sve

da da i da

okom da i usnom da i dušom dahne da

al tko bez kućice čuči ko kućica da je

njeno tijelo njeno ne

Da li vam je u tome pomoglo iskustvo nadrealizma?

Ah, kako ne bi!

Političnost?

Aj, kritika jedne stvarnosti! svjetske!

Kamenog lica, razgaćen, u domu svom.

DOKAZUJUĆI OČIGLEDNO

Al na temu vratimo se!
Gle, uzbuđen se trsi
jer već je jasno
to je ona
s jakim nogama i nesalomivim grudima
u njih pesnicom udara
u njima ljubavnik ko u kući sjedi
kupuje se troši nosi lama
To ždere To se ne obazire

PJESNICI PIŠU EROTSKU POEZIJU

1

Ulučujem zgodu, oturujem biografsku metodu
snažnom nogom intelekta;
Jednoga dana u raskoši književnosti čiste
o, tijelo moje, drvce drobno,
kakvo si bilo nitko neće znati
ako sad prešutim tajne slabomlazne krvce.
San sebe zatri! San o sebi kititi je hora.
Grančicu vidiš gdje bi krošnja billa? Riječ je snažna,
beslovesna.
Ti, svetska barabo! Snatri!
Turi metafora!

2

Ko vješturak skriti promatrati te hoću
ne bi l' svoje rime osovio.
Znam ih dođuće, cotave.
Ma božjakat ko gibiva gladnica oko tvojih rašlji vilinskih!
- sjeti se, jezik nježnosti i nije jezik.
Da sam kao prije! Daj mi da sam kao prije:
ljubavnico, majko, kćeri, to lice đavolka
- ne biti dobar, biti zdrav.

3

pjesnički jojo

Spustit ću se u dubine prazne
Tonući kroz povijest silan osamit ću se do zadnjega časa

Tko virio bi na me vidio me ne bi
S mističnom krunom izronit ću lako
i dosegnuti visine još neupoznate
O erotici ću zborit a da ne zna nitko
politiku koreć krhajući Vječno na staze i bogaze
miran uman sveznajući
a u zadnji redak urimovat ću prirodno i vješto
vrlo prosto nješto

4

Proučiti ja ću još danas svoje književno djelo:
preša mi je znati kako da se vladam
opisujući tijelo.
Kontinuitet, kontekst i aspekte razne svladam lako,
kritičar ne ječi.
Od malena čitam dvije - tri knjige dnevno
- silesija riječi, a sve prazne! -
upotrebit ću ih pjevno opisujući tijelo.
Ali kako? Kako da se vladam?
Polemički da brundam? Mladost me ne krasi - ružan zanos.
Uzvišenu himnu spolovilu da skladam? Zaštihat će me prvom zgodom.
I stila, i kila, i tematskih brojeva!
Da l' iz limba da se javim utanjenim glasom?
Što ću? Kud ću? - ali moram kasom - opisujući tijelo.

5

I tako ću ja još danas prostu upotrebit riječ
u akrostihu, za ediciju skritu, prvoklasnu,
nahrdati neću.
Muški ježek si?*

Ježek sam.

Kad se drznem dati sve od sebe

koja li će spati?

Sonetnim ću vijencem ovjenčati njenu božanstvenu uznositu gizdu.

* Praščaj, Tomaž Šalamun!

BUDI MU, PJESMICE

Budi mu, pjesmice, debela kliktava bundica!
Rondava rajnglica na rebru gramatike! – dok
užarenom trticom sjecka kroz klub i nadgleda
razdjeljak suradnice – da li da se upustim
u slalom?

Adamovo rebro mu budi! Noću osluškuje:
na gornjem katu izvanknjiževna java trupka,
klasna svijest. Okrugla pjesmica, bar ! Mrckava,
alava, laptava, Evica šušljeta, nebeska mama
nebeski šir.

Nošen je gradom i vraćen. Zatvara vrata svojeg
stana. U kaplji svjetlosti jede, viče, pjeva.

Otvora televizor i promatra svijet, on je malen
i bezazlen, i ima svoje mjesto na polici, pored
staklene kugle u kojoj vije snijeg.

ON SJEDI USRED ŽENA

On sjedi usred žena, dječak – razlomag,
sa polućelavom. satanski ušestičenom fizionomijom
kujice koja se tjera, mirno položivši ruke na stol.
I dugim pogledom bez treptaja, užasnut i ushićen,
izoštrenih čula, promatra mladića zlatne kose kako
odlazi privivši djevojački bok.
A zatim, sluša sam sebe, da bi intervenirao prije drugih:
i vaja prstima, bojažljivo njihovih deset njuškica
opipavaju zrak: i pleše, meko, opčinjavajući topao
gust uzduh, kao fetus uzlebdio u boci: i misli
o nježnosti koja se dodirom ne može ni uvećati, ni smanjiti
– samo u hipu zbrisati.

* * *

Prstom uprijevši u cijev njegovih usta
veselo ćeš zakloparati nogom i rukom i cvijetom:
Od smrznute svinjske masti: tko je taj majstor?
Ozbiljna oka, čuj! kako usrkuje zrak.
Sjaje mu usta, zamisli da se još ništa nije dogodilo
od onog što je u knjigama zapisano
Zamisli da te nema, kao što izmišljaš sebe i svoje,
koplje kojim ih uspravljaš u zlatni rez.
Zamisli njegovo majstorsko oko koje ne može vidjeti
što nije za gledanje
a gleda – najviše! – gledljivo.
Vaš susret.

* * *

Modrobradi putnik ulijeće u tvoje predsoblje
zveckajući zubima: izjest će sve!
I presjeći uže kojim je kuhinja vezana uz stan
kuća uz grad
Mahat će ti sa kreveta, sa splavi
Ostavi sve, izandžalim prstićem ti se ruba hvataj, javi
Slama se brava, ladice topću, škrinje pucaju po šavovima
Amo! Amo! Vrijeme je darove uzeti
Istim je skokom tu i tamo, čekaj ga bilo gdje
Sve zabilježi Evo povijesti:
Kako je spora tvoja splav

O ONIMA KOJI ZASPU ODJEVENI

Što znam o njoj? Osim slika
Onog koji mami iz tih crnih rupa
odabrane klice? Tanku nit rečenice?

Kaciga putnika i ratnika stoji odložena
gradovi promiču, unaokolo drugačije žive
samo ona i oni još uvijek
s vremena na vrijeme zaspu odjeveni

Skulptura koja se ne može obići i promotriti.
Uvijek isti žalosni nabor njenih grudi.
I prestravljeni nat učas šmugne - val koljena.

Ona spava u svojoj odjeći kao u svome životu.
Tu izlazi na rampu, tu je sa svih strana izjeda tama.
Sitnu perlu na manžeti, krvožedni bljesak
Tako je spavala ljeti iza šipkova grma, sa vjenčcem na gležnju.
Tako spava
ljubazna gospa isprana lica
sa gumbićima preko grudi ko rafalom
kratkim godina

PUTUJMO NA KNJIŽEVNO VEČE U ZAVIČAJ!

1

U rano jutro čekamo ga pred autobusom. Prilazi lagana kroka s novinama, kišobranom, knjigama stisnutim pod miškom, u kaputiću, poklopljen francuskom kapom.

Vanzemaljsko biće – čiodica, pod kupolom svoje letjelice?

Došće do nas, s nezemaljskim osmjehom uspravljena mješanca.

3

Stiže s pametnim smiješkom lutka i tumači mu “tehnologiju nastupa”. On šuti, njegova ruka sune par puta u stranu, šake se stežu i opuštaju – te muhe koje lovi iznad voda! Ali ne komentira vlastito davljenje, veseli ga uprijeti prstom kad to svi činimo. Male teme, male forme! – upadica, doskočica, sitna gesta. Lice kontrolira. Osim jednom. U golemoj hali, izvlačeći samoubilački svilenu nit iz samoga sebe deset minuta, dvadeset minuta, obigravajući oko skamenjenih lica radnica: Mogao bih nekima biti otac, nekima djed i Ja imam punih šezdeset godina i Proživio sam bogat život, hvatajuć se bisaga što politike što književnosti, napokon odustaje.

U smoždenom odjelcu odtetura ususret sisatoj, nafriziranoj, golih konjskih nogu. Hvata se buketa ko doturenog vesla, i na njegovu tvrdu raskoš spušta svoje spljeskano lice.

Iz hale vode ispod rukava njegovu praznu košuljicu.

SLIKE IZ KNJIŽNICE

4

Čitanje njegove proze, zamućeni svijet
mitoloških junaka, rasvjetljava dvije duge
sekunde dječak koji zakoračivši u prostoriju
na koturaljkama, proklizi tihom praznom sredinom,
poduprt zabezeknutim pogledima.

PIŠE PO ZRAKU

Piše po zraku, klinastim pismom
svojih ruku dugu i zamršenu povijest, jedinu,
govoreći neprekidno o drugim ženama.
Fantastično tkanje svojih metafora – predrasuda
rasprostire pred nama: njegovi šiljati laktovi
i koljena oblijeću oko njega, koluta se po sagu
– nitko ne poznaje tog čovjeka. To malo što nam daje
od sebe, premalo je da bi bilo sve, iako je uvijek
isto.

Iza leđa mu izranja lice presahla vodena
stvora, foke ili utopljenice, da bi mu skorenim
ustima šaptala ružnu i suhu priču o djetinjstvu.
Kakvim odlučnim pokretom puni njegovo naručje
sjajnom srčom igračaka.

A tada, ona će se pridići, i metodičnom rukom
opisavši krug, položiti zgaslog vodenjaka na
zategnutu plahu.

ŠUTIO JE DUGO

Šutio je dugo
a zatim podigavši na preneraženog konobara
oči srne koju kolju
tiho izustio – Braću moju, krumpire, dajte amo.
Da su topli, hruskavi.
Da su reš! dodah ja. Braću našu mrtvu,
mog brata teletinu, moju sestru svinjetinu.
Oš još nešt? – šapnu on.
– Ima kad.
A, ne! – vrisne – I desert!

* * *

Sve je bilo pri dnu, i krevet i stol i čaše,
jastučići. Tu je bilo besmisleno stajati. Uskoro
dozvecka domaćin sa šalicama, a za njim se doteple
i nimfe, odsutnih lica. Smjestiše se oko duguljaste
ploče, dignute s poda dvjema ciglama – privid
ognjišta, nečija razgrađena kuća.

Dok je muzika nadirala i romorila, on vidje njih
i sebe, fetuse u mjehuru svjetlosti, koji nešto dijele
i dodaju jedni drugima, a uistinu bajaju, klimajući
i cokćući.

Njihove prozračne ruke i groteskna lica, visoke
jagodice i bezuba usta pod svjetlom svijeća: što je
moglo hraniti i podsticati njihovu međusobnu naklonost?

I on se naginjao, kao da se rađa, iz lakog hira, prvome
do sebe, rastvaran svjetlošću i tamom. A zatim se već soba
napunila ljudima, trudio se da ih prepozna, ali iza njihovih
pretapalo se bezbroj lica, i sva su se zabavljala i smiješila.
I njegovo se zabavljalo i smiješilo u žalosnom
uzbuđenju.

* * *

- Ionako mi ništa ne izgleda dovoljno stvarno - začu se i on ne reče ništa. Samo je gledao, kao što šetač diše neprimjetno, uporno:

Prišao mu je s lakim grozničavim sjajem u očima, svjestan ne toliko svojeg tijela koliko još nedorađene i uglate ideje o gracioznosti i spontanosti. Odjednom mu preko lica pređe sjena potpune bezizražajnosti, a zatim već idućeg trenutaka on blagim i hitrim pokretom zari prste u kosu, povlačeći ih na gore prema sljepoočnicama, i pustivši da mu živi plamen teče preko dugih prstiju, pokrenu se kao pomaknuti Brunin odraz. Cijela je soba bila taj mjehur svjetla, u njega su navirale plohe muzike i tišine. Plesali su svaki u svom svjetlosnom kotiledonu, na njima je bilo tek nešto odjeće. U njemu se nešto zaljulja: ne zidovi i prozori, strah da će se možda unutra sve skrhati. On se pridiže, nečija ga ruka spljošti.

Sjedio je i prepun snažnog očajanja razumijevao obrednu tajnu na Bruninu licu i zagonetno, bezizražajno lice mladića, i njegove oči, hladne i netremice uprte u Bruna. Razumio je i beskrajno dugo približavanje usana.

ČEKAONICA

Idu

mrežkanje mišića u vrelom ulju sna

Bolno je i dosadno iskustvo roda

čakni čedo prestrašeno: u naručaj se baca i hotkara

S veslom minu dječak,

zbogom tanana simboliko, batino batinaša

Tu je tijelo amblem

zalotani hrt

ljubavnici

prosto odjeća

Ledno brizga

ježur smrt

tu su usta suhi iver, tu je cvjetni

mjehur vrt

sad me goni uzduž mimo nisam ovdje

pa me nećeš strt

GEOGRAFIJA OSMJEHA

Pusti me, ključaru, iz jedne polovice svijeta u drugu
ja ću ti reći kad je nedjelja:
svaki dan je nedjelja
Pogledaj rupčage na mom licu: dinamit ponedjeljka
utorka srijede šrapneli četvrtka petka subote
kundak nedjelje
Hoću da budem,
ne tu i ne tamo,
u središtu zemlje,
iz njenog kratkog osmijeha

BROJKA JE KANDŽIJA

Brojka je kandžija
trokraka kuća u koju ne smijem ući
kroz hodnik kroz tešku vodu
ona se rasteže i izravnavava
nema skrivenog
cijela na površini
znam poslijepodneva i večeri
kroz tisuću koje trebam i gle bez kojih mogu
Ali što mariš ti za bljesak on se obrće
zgusnut kao glava novorođenčeta čajna latica
Zaskoči kuću, bez broja se obrće i štropoće po praznom gradu
Traži! Obidi je! Otvor je glas

PRIJATELJSTVA

već sve znaju
i pale cigarete

Soba se istrгла
- u huju, u vrtlogu
u brišućem letu -
tko dosegao nju bi !

Bijaše nekad: ona ubija
Sad raskiva police

treba čekati

da se stropoštaju
ili da slijeću

jer ćemo tek tada
čitati iste knjige
te, kao u lošem prijevodu,
zdrmane rečenice

MAČJA GALAKSIJA

Meko i meko
bez ljubavi, ko ljubav da je,
srne u vrtlog moje sobe !
A zatim, novine i vim rasturit će meku galaksiju.
Kroz smrznutu šapu krilatu
ravno ću proći
neću zaobilaziti njihovih tijela nečujni zvon.
Telefon i vlak pod uzglavljem skrivam,
drugom rukom hranim.
Ne poznaješ me ? Ne sjećam se ničeg !
Sad je čas !
Štropot šapa.
Šapa.

MAG

A najteže:

sklopiti oči ko torba do kuće doći

Iz tvog uha šćućuren u žudnji

on se drznuo izići

Gle, družba ljubeća napušta leteći sag

Izandalih prstića on se tvoga skuta hvata

Budi spokojan: iza savio se mrak

i ne možeš ga vidom

možda nikad

jer ta neman čvrsto spava iza

iza

i budit će je ustrajan i jak

Sad voli njega između svih:

čovjek i grad žlica i stol

iza iza iza to magija je

sol

AUTOPORTRET ILI KAKO SAM PRODAVALA SPAČEKA

Zvono ne radi? A vrata otključana? Čim je prekoračio prag skoče okovi sa dovratka i šćape kupca za zglobove nogu. On zatetura i pridrža se. Šćap! – oko ruku!

Stenjao je i zapomagao i konačno zamoren utihnu.

Zvonca ni od korova, ako to nije njegov glas? – iz smočnice se čula tiha ali vatrena prepirka, a iz kupaonice zabijanje čavala.

Vrata se podrignuše i soba ispusti buljuk djece nadžidžane plastičnim vrećicama iz kojih su se kikotale i cvokotale kućne potrepštine, u jednoj je sjedio i mislio glavati mačak, preko ruke revne klinke slabunjava su se cerekale hulahopke, obnemoglo zamahujući krakovima, čekajući da budu navučene u trku. Družba se zaputi u kuhinju.

Unezvjerenim očima Kupac je motrio njihovo ponovno pojavljivanje u bojnom poretku za odlazak u grad. Promarširaše pored njega iskusnih očiju. Njega zazebe. Na začelju kolone napikavala je prastara četvrtasta baka Car, sa štrenicom oparane vune oko vrata, oboružana stajaćom lampom.

Raščeperen na dovratku gingao se tamo – amo, ali uzalud.

Bacivši na njega podozriv pogled bakica Car se naglo obveseli: – Sam Bog vas je poslao! – i reče mu poučno odozdo: – Muške posjete ne dozvoljavam, ali zvono ćete popraviti.

– Platit će mi Zvonce, dobit će svoje! – propentao je. – A Spačeka neću kupiti! – riknu. – I šlus!

Car zirnu na njega ispod mefistofelovskih obrva:

– Kako nećete, Vasilisa Prekrasna?! Životinjo, kupac! Kupca imaš! – prodere se put kupaonice odlazeći. – A , vi, pričekajte. Marva, samo da se počeshlja, ružan je ka đavo, zašto sam ga rodila? Ja cijenim ljepotu. Nekršteno čeljade, kakve kose ima, ko poluotvoreni kišobran...

Odoše. Nastupi duga tišina. Kupac se poče mučiti i stenjati cimajući okovima, i tako se, popuhujući, zamajavao desetak minuta. Odškrinuše se vrata smočnice: jedno je veliko, lijepo, demonsko oko malko kružilo a onda otpočinu na njemu.

– Platićeš! – obeća mu Kupac tihim zanesenim glasom. Oko žmignu i sakri se.

Nakon nekoliko sati izađe iz kupaonice Životinja, zaustavi se pred njim, i nešto skrivajući iza leđa, poslovno priupita:

– Kupujete?

– Šrššš... argh...? – zahliknu se Kupac.

– Sedamdesetčetvrto godište, prešao sedamdesetšest hiljada, motor odličan! – izdeklamira

Životinja.

- Ja ću se žaliti! - šišnu Kupac.

- Ti ćeš se žaliti?! - urliknu Životinja i brzinom kobre oplete ga najlonskim korbačićem po listovima.

- Na šta?! Na lak?! Na lim?! Na celave gume?! Na trule pragove?!

- Žalit ću se...- pentao je Kupac sitno podcupkujući pod korbačićem.

- Na cijenu, valjda?! Gospodin bi štel za dvajst hiljada sjest i vozit se godinu, dvije, tri?! Bez ulaganja?! Mrš, mrš i mrš! Da te moje oči ne vide.

- Kako? - jeknu Kupac.

Životinja otkoči skrivenu polugu na dovratku. Kupac ljosnu na prag i odmah se podiže. Vrata smočnice su se odškrinula, oko se zainteresirano usmjerilo na njega. On oklijevajući zatakne palce za pojas, prezirno se osmjehnu i uteče švičkajući pozadinom.

- Dogovoreno? Prodano? - dahne Zvonce ali ga nešto naglo povuče unutra i zalupi vrata.

- Bez ulaganja... - ječao je Životinja s poštovanjem. - Nikad ga neću prodati! - sronda se na prag i zbaba.

NJEN IZLOG DAROVA
1999.

NEDJELJNO PROLJETNO JE JUTRO

Nedjeljno proljetno je jutro
i mada bih htjela
samo kavu popiti
i novine pročitati
sad drugačije živim

U daljinu povuklo se more
Ostali su prozori i vrata
Osta vijavica lica oko suđa
a u posudama vrije
ludilo se kusa

Ozbiljan je svačiji obraz
i zamišljena ruka
kad sprema žlicu u džepić posred srca

VUKODLAK NA PROZORU

U kuću mi ne da
bubnjam po vratima širokim
uokolo okreće se šuma
Unutra djevojčica sjedi
i dovikuje mi iza trokutasta lišca
Vukodlak je vani
Otvoriti neću Otvoriti ne mogu

I zato vukodlak samnom u vrtu
žive rubine kao jagode jede
O stablo se naglavce vješa
Pere mi rublje na potoku
i leđa su mu brza i jaka

Idemo i vraćamo se
A ona gleda i gleda

SNOVIĐENJE

U vrtu ležim
pomaknut se ne mogu nikoga nema
miriše peršun miriše celer
i na me je pao čarobni malj
U drugoj zemlji za tuđu kuću radit ću
zamržit muškarca šćućurena
starica
ljudožderka
postat
Kočija staje
žena mi daje u bijelo omotani
daje mi u crno zavijeni
dar
Djetešce hranim djetešce njišem
majka mu nisam

KUTIJA S FOTOGRAFIJOM

I danas me gleda

djetešce

gnom

Ramena su mu izdignuta

u nepomična krila laktova

noge zamotane u vječnu košuljicu

bolesti

Gleda me prozirnim očima

u drvenom kalupu stolca

uza zid

Ne dobija ništa

Ni kucati ni grepsti po vratima

ne zna

a govori istinu i samo istinu

SVE IMA SVOJU PRIČU

Sjedaš mi nasuprot gledam u prazno
za čvrsto spremljenu priču
divljač u zubima
Pa i dah ima svoje gore i dolje i tako dalje
kreće ne zaustavlja se
vuče me na trbuhu za tobom
Zato najradije tamo
gdje nema ni dolje ni gore
slušam
šapat ruba

TRŽNICA

Za tvoje srce pod kanonadom voća
Val cvijeća u kojem gubim dah
stropošćavanje hrane
za svakovrsnu glad
ziblje me mnoštvo
ziblju me boje
teturam kroz previše
previše
za usamljenog svega previše
no ruke zoblju
i nose doma
jer doma je uvijek gozba
razbojnička proždiračka

SKUPLJAČICA ŽIVOTINJA

Vid me zamorčicu u kričeću odjevenu odoricu
Plešem po tepihu od sitnog zvjerinja
Hajd zateci me bez kreker
Čudila me ne bi žirafina ćuba plutalica sa par zuba
iznad kuće Prirodan dar
Kao zvijezda repatica
vučem za sobom male čeljusti
Izjest će oglodati polizati izmusti
Jer ja sam skupljačica otpuhivačica
pjene s devet života
s mene s mene

JOŠ SE MOŽE

Još se može morem
I do otoka stići
Možda me tamo još čekaju
zagubljena usta
da im vode dam
i odem

Još se može nebom
sve bliže
zelenoj radosti
Da se ima da se da

I kopnom još se može
k njemu me more vraća
kao dragocjenost prinosi bliže oku
ali ono blizu - nejasno je
sve nejasnije

NJEN IZLOG DAROVA

Darujte mi i dajte mi i uzet ću i neću dati
da mi se ne da
Razne stvari hoću
i zato sad neman usred grada
s trbuhom prepunim darova
štropoće u prestižnom
štoviše naprosto izlogu gle nju i njenu povorku
Tu svaka je stvar i na svakoj ime
onog tko darivao je davno
ne znajući tko kome
kako sada stvar njom samom kaže

ČEKAJUĆI VIJESTI

Zamišljajući vježbam
što sam naučila
čega se sjećam
A da ne traje duže od par sekundi
jer zajedno se kreće
u toj trci
Ima ih koji čekajući vijesti
lebde
i drugih koji propinjuć se dohvatit bi
htjeli
Između njih protrčat ću
i danas Samo ćuh na obrazu Znam otkuda
Znam kuda
Ne, sebi nisam vijest

ZASKOČITI MAJČICU

Ujutro dugo na postelji sjedim
a noću s hrpta na hrbat uzmem
što se za grivu ne drži
Uđem u kuću kao u srce
Izvoljevam što bi mi i majka dala
Ali kako da majčicu zaskočim
Ona u svilenoj opravi u petoj godinici
na potoku sve opere
Sprema se u grad
Tamo će živjeti
Tamo će ljubiti
Pod potočnim staklom
čudno joj je lice
čini mi se baš čudno
sve čudnije

VIDIMO SE SUTRA

Zašto ja kap užarena
po zategnutoj plahti gonjena
Zašto baš ja
U beskonačnom čemu ikakav cilj
Ne, starost neće doći i starost nije kazna
samo prizor
budne tvoje ruke lebde i lebde
pa padnu u krilo
Znam sve znam
Čuvaj
i ušćuvaj sve čemu je ikad zaušćeno ime
za mene i ne za mene

CVIJET U VAZI

U što gledam
U svoje djetinje Hoću
Svoje odraslo Zar samo ono što se hoće

Kako pitomo čuči
u vrtlozima u astralnim prostorima
Stopala gdje su mu
Možeš li za njim

U bljesku noža vidjela sam sve
malo sve hranjivo sve stvarnu kuću
Od hranjivog zraka i vode i tišine
Nigdje do u sebi

ČITATI ILI PISATI

Čim knjigu otvorim
izdaleka čuje se
njegovo kopito i dah
A danas tko bi me tamo tražio
Tamo ne mogu
grančicom mrzlom ptičjom nožicom
hodeći
po snijegu svog života pisati
jer odmah potonut će
do dna

IZ DJETINJIH DANA

Iz djetinjih dana iz njihove praznine
dođe
i šćućureno
u razbojničkim ćupovima
tanku melodiju
poslušat će
zvuk se izvije na leđa
i ostane
grad skulptura

RAZGOVOR O JOŠ

Još me jedna majka
sa zvonika zove Dala sam ti život
Što bi više Ugledaj se u me
Rađaj Smrti je previše

Mogu li biti mamčice jezičac na vagi
Mogu li stati plašt vlastiti prikupiti
i kao sjajni komet kad se prepriječi
u urliku bljeskova i boja
skonča usrkan u kozmičku vječnu paljbu
i nikom ništa

MAMICA RASJECA MAMICA TO ZNA

I krilca i nožice
i divljač i sitno zvjerinje
dopast će joj šaka
mamica rasjeca mamica to zna
i traži me
u rokovniku i sanovniku
noću se naginje
i pretražuje
ali što nalazi
što se gore događa
u kolijevci možda samo ove gole riječi
cijelo se dopodne otvaraju
a onda popodne zatvaraju
smiješna nebesa

USPOMENE

Sve će to biti naše
uspomene
čemu činjenice
stižu iz daleka
zemaljskom ručicom rađene
od punog i praznog kao i sve što okom
u oko gledam
za trpezu stižu
i proždiru kisik, dah iz vječnog moje smrti
Sad nije vrijeme, sad ne procjenjuj
sad se ne boj
i ušuti majko uspomena
Tvoja Ne gledaju u me golim zubima
ja sam to jedino Da
sjedi na zračnim jastučićima smiješi se
iz nutrine koja se vrti poput kuglice
i protrljat će je tvoji prsti
uskoro
ne govoreći nikome ništa
tako se zabavlja zaboravljeni bog: zemlja je ravna crta
tamo na horizontu trči i on

POKAZATI RADOST

Pokaži radost! – čuj kako zveči
žeton živoga oca
i žive majke
I odmah
vriska uskliknika krilati konjići
s notnog stalka izdvoje me
jer na zvižduk biča dođu svi
i svatko uzme svoje
izdvoje me
iz modrine noćnog jorgovana
u žežen sjaj kaplju ili živo
oko u lišću
A skriva se u tren u zrak
nakrcan zvučnim kalupima
pa zato ni dobar dan ni doviđenja

NE

Baš kad ne težim ni grama
sva u podignutoj ruci
baš kad po svojoj mjeri
režem i klizim
kroz grimiz
najžešću svilu
zadrhti ruka prelac na daždu ne i ne

Ne donosi ne dokazuj ne vraćaj
toliko tvoje da si već ti
Ne glasnom Ne razdraganom
bijelo Ne tebi crno Ne meni
Ne pa i samom životu

Kad bi Ne
moglo propuzati kroz tišinu
i poravnati moj trag

MAČKA NA PAPIRU

Ponekad
s olovkom u zraku
sve odlažem u trenu
samo jedan pogled da bacim
- kako su pisali o čemu,
kao da nikad knjige ni vidjela nisam -
I odmah nastaviti tamo gdje se stalo!
Ali na papiru već zaspala je mačka
i pisati treba
oko skrivene praznine uzavrele bjeline

GOVORIM

Govorim jasno zastrašujuće jasno izgovaram riječi
na jednom pa na drugom jeziku
Sve opća mjesta
A ipak sam ja jedini zalog
Vidim jasno to ja
tek zvučni oblutak
bačen koso
skliže površinom
odskake i pada i propada
u zrcalnu prazninu jezika

KOPRIVE

Što radiš mamice

Berem koprive

hranjive su znaj

Koga ćeš njima hraniti

Nahranit ću tebe tvoju ravnodušnost

Zar nema druge hrane majčice

Kako ne bi bilo

Iza plavetnih gora

u čizmama od sedam milja

skače onaj mudar

i prepoznaje sve

Šta je to sve mamuška

To sam ja vječno ja

MEKSIČKE NAUŠNICE

Ne boj se
to su mirne zmije
Iza ušnih se resica kriju
palacaju rijetko psiču jedva čujno
Šta će one tamo
Slušaju samo slušaju
Moj hod kroz vatru
Pitaju A ti
A ti se odmah sakriješ u Evo
ja sam tu

I SAD PROLAZIM

I sad prolazim ali na prstima
prečicom do dragih
čujem ga kako hrska i mrska
u letu
ukusne vrtne patuljke
kratkim zamahom odiže
voćke i kuće
pa i mene kad bih stala
kao prvi put

ONI NEKA ODU DOMA

Oni neka odu doma

Ja ću tu ostati

Tu ću jesti

tu ću se igrati

tu ću spavati

I ostanem

od tada uvijek ostanem

a doma odu dječaci

doma odu već i djevojčice

po očeve i majke

PRED SAN

Ležaj je prostrt
U zimsku bjelinu
odmah ću leći
Odložite ruke i noge
odložite stvari
tatovi
Vilenjaka tko vidio ne bi
i povorku
polupojedenih
Uz sićušni krater tijela
svi ste nanizani
i vi koji ste uvijek nekuda išli
i vi koji nikad niste izbivali

STIŽU

Strahobne! Đaguljice! Stižu!
Budim se
Iz sobe me odvlači more
strovaljeno ispod kuće
preživa i diše
Na krevetskom okviru plutam
Đaguljice stižu!

ARIJA U PRIVATNOM TEATRU

Tu sabrasmo se pljoštimize s koca i konopca
bez poklopca i staništa
Tko smo Odakle Ako tražimo zašto smo sjeli
Tu gdje nečije je ono što nema
gospodara

A gospa gle uz vrisku svjetala
u bordelskoj haljinici slazi
No druge to su pjesme

Al prevari te odmah
mahne znalački
Prepoznaješ li
Oduzet će ti dah

Jer iz tmine u tminu
klizi
neljudski sjaj njena glasa
budi uhce šiljato
iza sedam gora
iza sedam mora
položeno

GLEĐANJE

Idi

do događaja od kojeg nema važnijeg
za tebe

Opiši što vidiš

Ali što ako se kao i uvijek opisati ne da

Idi tamo gdje se stvara riječ

i na visokim štulama iznebuha skače

i preskače u susjedne galaksije

Tamo se zacijelo Ne

stropoštatati neće na isto mjesto

tamo Možda još raspolovljuje sve

ritne se iz sveobuhvatnog Zar

Upravo se događa

ZLATNI REZ

U tobolcu već su slike
a što će slike u tvom tobolcu
Tamo je mjesto mladuncu
koji se nada
i onima od svake vrste leđima uz prizor
kao da će propast svijeta
u dijagonali od jednih do drugih vrata

NADANJE

Još se nadat – svemu
Oko haljine uske ruke
lelujaju
Još ne popravljaju
Taj nadahnuti popis i duži je
no što znaš
A ipak
sve je više toga
što ne zaboravljaš
naprimjer rub usana ujutro
sićušne smješke iz dubine

IZ GORNJEG U DONJI GRAD

S noge na nogu kliziš s vrha grada
kroz svilene mačje sabljice
kroz ptice ne veće od usklik
U jednom oku crni obris crna kraljica
ne spi u jabuku je iglu skrila
U drugom zelene arkade
odvode
Ali još ne još ne
U gorući cvat gornjeg grada
u bajkovit prozor
prvo šapneš
što to hoćeš i hoćeš

I O PSIMA

Ne žive umiru u prevelikim kućama
kad uđu ljudi s lancima i omčama
Za njima ne ide nitko
Što se događa unutra
Isto baš isto što i vani
lica su im mala preplašena
znaju
osim sebe ništa nemaju

OBITELJSKA IGRA

Boj se
bezobličnog
na vratima od kuće
Sklopi ruke i zatvori oči
ni glasa
u prepasti se sruši
i neka ti srce stane
Tek tad ću se nagnuti iz princa tame
Poljubac
rekli su mi
već i poljubac
dovoljan je

VJEŠTURKOV TANAC
u reciklažnom dvorištu
2001.

JOGIJSKI LETAČI STIŽU U VENECIJU

Lete od zida do zida, lebde od poda do stropa
i težu, zemljino čedo, jedno drugome uzmu: daj mi je
daj mi je još samo danas
kad palim svjetlo, izokrećem knjigu
kad me nutka zipka, nezaustavljivi čunak
bupan spolom
Po mom se dahu penju
životinja i stvar
u mom trbuhu
jezive ručice
raskriljene
prazne
jele i pojele
čedašce i curetak
kosu i lahor, usta i crtu
za smijeh i za suze u Veneciju noge pobodene
letača

KAKO SE ZVALA

Kako se zvala rimska gadura

koja se na crtežu, u rahloj halji
u ljetno nebo pela, otkrivajući gležanj
trovačica, nabrajačica, uzbibalih vlasi, uzdignute
obrve,
zaleđeno jezero predamnom
gleda
Ona se, dakle, penje i skliže preko ruba, i pada,
a on prilijeće svakoj
od tisuću igala njenog zamrzlog tijela
Doći će s leđa, za krilatu primit petu
Tad dno prizora se slama,
sve propada
u moje naručje
i tu izranja, tu pluta
kako se zvala, kroz mješinice zla
mješinice ravnodušja

NISU TI BAŠ SVI SKLONI

Nisu ti baš svi skloni, kako misliš
Svijet je neprijateljsko mjesto

Ali ja druge obitelji nemam

Čuješ li svibanjsko vriskanje

Da, silaze u naš vrt
čupaju naše glavice
proždiru kisik
i sve babuške
iščile zauvijek kao kućni ljubimci
kroz grm u kutu našeg vrta

ŠTO TADA HTJETI

Što tada htjeti
Ne htjeti ništa
biti kao i, a ne spajati,
gramatikom po njušci dobiti, proučiti infinitiv
U zibanju, kažu, i vlak i brod za grivu izvuku
ali već sam do kraja tu
Hoću li pri tome čitati ili pisati
- u goloj sobi riječ smrska čeljust -
to se unaprijed zna
Dolaze, odlaze, vještičja juha vri
i djeca odgovora nemaju
Pokušam u produženom djetinjstvu
iskušavam smrt
jezikom
liznem prag ravnodušnosti
Biti tko
Zar star čovjek što trči
kao štene da se mazi
kad otvore se usta
za disanje
ne za govorenje

VJEŠTURKOV TANAC

Njene okrugle oči, stare, plašljive
već su i moje
uske kosti
prekriženo, odloženo oružje
Ne čujem ga više
A govorilo je tijelu
Krabuljice,
ni rođena. ni stvorena,
naprosto maljice za tanac mog života
i krila za pogled iskosa
za zamišljen u petoj, i pedesetoj,
grad odgovora, samih odgovora
Što hlapi, što ostaje u okruglom oku
Taj vješturak
koji nisam bila

DNEVNI SNOVI

Ne pamtim više svoje snove
gdje sam ja, a gdje si ti
štiha se, prevrće i mrvi zrak
Tko god hoće može banut
i ugrist me u snu
Ponekad danju
izronim, zgrabljen skliskom rukom,
baš svoj život
golema babuška kućni je ljubimac
Njena li je sjena štihača
i ukraj me baca
ma se bunim glasom posve neobičnim
za dijete tih godina

DA SAM OTVORILA

Da sam otvorila,
u gustim zapusima i živo i mrtvo
da je naleglo na me,
da sam se pokrenula na Dobar dan
a onda toboganom i si, i ste, i smo,
zagrlilo bi me, čuvalo bi me, samo sam
Kroz skriveno treperilo raskošno
po tlu kojim se ide,
među zidovima plovilo amo - tamo
Ali, ja sam zabacila ruke, nasmiješila se
i nisam znala kao i drugi

ODLUČIVANJE GLEDANJEM

Ni žena, ni dijete, sretna zvijer
u plitkoj šumi, u izlogu ležim
tabanima okrećući grad
tako pođoh vidjet
čuti zrno, vapaj hrane
kao da ću lovit, stići, jesti
grizući za vrat
Ne
Ni danas, ni sutra, ni ikada

HODAM LI BEZOBLIČNA, BEZVREMENA

Hodam li bezoblična, bezvremena
bez ikakvog izraza na licu
Katkada trebalo bi
nadati se nadimcima
A imam li išta što putnik ne nosi
Gleda u daljinu i preko čega
ne može prijeći
zaobilazi
Ili se s ljubavlju vrati, ne uzima
drugome dom
Putnik ničega željan
Činim za druge sve što sam odlučila
i povrh toga
što hoće i neće
za njih krotim
i ono od čega odustajem
zbrajam i oduzimam po njihovim datumima
prvo mladost provedenu svu u grimasama
jarko rasvijetljenu seksom

ZOVEM

Zovem

riječima iz svojeg života

Ponekad kažu

ušutite usta

Ponekad

riječ

lijepi zreli plod

izrešetan čulima

obrću amo-tamo,

na vršcima prstiju,

neodlučni

PRIDJEVI CRNE KRALJICE

Još samo tako živim
nabram, izvoljevam,
kroz rukavce čula šišaju pridjevi
Ni imena, ni utočišta!
Zašto pljušti oko kuće mjesečina?
Zašto bez usana ljube?
Stoput je rečeno zašto
preko lirskog
žara
s urlikom mantre
k tebi padam
na zapovjed
- Neobično obično zaustavi se,
ti!

DA MI JE LEŽATI

Da mi je ležati
Da mi je sjediti
Još jednom nevješto živjeti
Okrugla, mirna oka
kad se svjetla otklope
Što puže, puže
što gmiže, gmiže
ali ni dobri ne odu spat
Sve da i ne upitam
čija je to priča, ničega željna
To smijanje, rađanje, pitko uzimanje
Ali, bojiš li se? Stvari su izašle na tvoj put.
I noževi?
I noževi.

DOĐE BILO KAD

Dođe bilo kad
budim se i liježem sama
Za trpezu zasjednemo
ručava i večerava moje tijelo
Zavirimo i u spise porodične
tu su recepti za sve što se ikad
za njegova usta spravljalo štedro
Što od njega hoću?
Igraj se, dijete, nije ti stalo!
Da izmamim osmijeh?
Ni jedan jedini!
Kad prazan glas zapjeva
ako je koja zaostala riječ

ŠTO ZNAČI MI

U ćilibaru lebdim
skrivena od sunca, jutarnjeg hihota zvjerskog
u tankoj zemljinoj teži
sanjam jestive boje, grimiz tvoga srca
sjaj androida, ponaizbor jela muškaraca i žena
uđem u tu kuću
stolić se prostre. uteknu prinčevi i princeze
i u hipu, ako još ne znaju tko su
saznam što znači mi

O ČEMU

Stalno me pitaju
koji je smisao i cilj mojeg itd
odmahujem, ta znamo
jer stalno imam na umu da znam, i zatvorenih očiju
odgovor zaustit je lako i zborna
valjda o svjetlosti, riječima i zdravlju
ali ne misleći baš na se
tako kako ležim
ćušnuta u zrak pun ugriza
svinjskog vriskanja
tako mogu i prećuti
došao je tko je htio
odgovarao kad je htio
ne baš umjesto mene

U TAMNOJ KOMORI

Ali, to nije ono što je o tebi govorila majka

polaroid zvijezda

Stupor je misao o smrti

u opni jednog trena gasi čula

rasvjetljava njihovu tišinu

Zar nije rekla

Uzdaj se u plitki reljef na postelji

u tamnu komoru, zanat rasvjetljivački

Pa, sjećam je se

ali, ne znam tko si

Zaspao ćeš, kliznut ćeš u odgovor

Ali, ja nisam čovjek, ne primjećuje se da živim

ne skrbim za sebe

ne pritežem u naručje ništa živo

posudim, prodam, potrošim sve

ja sam šljašteći mutant u zajedničkom mraku

ali, tko si ti, razmještaš li stvari

Samo za žeženo zlato mladosti

DANAS SAM GOST

Da je ovo samo trčanje pred rudo
moje Da, ali
da je golema babuška što se mukotrpno penje
kroz kućne ljubimce,
svu tu juhu od mekog zvjerinja,
ili ludost, prestrašena kokoš da je,
s nogama u moru, a na vezu vala
ipak, jedna kao i druga
idu istovjetne preko praga
po razvučenoj vodi, kroz razvučene, pomrle otoke
ukratko i na starinski način
pred zasjalim okom
ne može se ništa do li živjeti

SVJEDOK JA

I nigdje drugdje do li šćućuren
u ocu mom i majci,
njegov kažiprst vidovit,
i da ga ne znam
i ne zovem – ti vječne sadašnjosti,
i da ga ne izaberem,
i ne dam mu ime prije i poslije,
to sam samo ja, pred tobom još jedno ja
stoglavo uprizorena
i niz hodnik
stuštena
stepenicama
njegovim uzlavim nožicama

MAJKA ČITA NOVINE

Do ovdje je stigla, ne može dalje
podvitih nogu
koše novine,
iza usta kroz crtu provučena
Za nju jedva da je ikad sada
Jedva da je ikad digla pogled,
zaustavila dah
Treba je zvati i zvati,
a jedino ja je imenom ne smijem nikad
Ne pomišlja da ima nadimak,
dala je život, ne odazivlje se
čitanje vijesti ozbiljna je stvar
i traje od prve
do tvoje posljednje

JEDINO ŠTO MI TREBA

*Pitam djecu, djeca znaju
uzimlju s hrpe
a vraćaju čudesna imena
Sklopljenih očiju,
otvaraju i otvaraju,
a kasno je i za kako, i za zašto,
do zadnjih vrata
tu se voda komeša i lete oblaci
samo to*

NE UKOPAVAJ SE

Ne ukopavaj se
u prazni razgovor
Ne čekaj da ti se da
nemožetisedati
Već su koraknuli u događaj
kojem se nadaš
Opisat ćeš što vidiš
Objasniti ćeš kako je to moguće
da su baš svi već tamo bili
osim tebe

VRATA NAŠEG DOMA

Ne

Nisi zatvorio vrata

S mjesečinom doći će

i brat vukodlak

na taj tijesni odar

Evo, evo, dušo, samo da se probudim

Ustat ću i ja

zatvorit ću i ja

Ali, vrata koja si ti pošao zatvoriti,

nisi zatvorio

ŠETNJA

Ali, ono majušno

što još usrkuje zrak kroz pitanje

hoću li sresti

Ne diram ahat zemlje izbrušen vikom

Mimoilazim opijene svih uzrasta i fela

s čašama u zraku

Ne ugrabih ništa još slabo

iz njegova tlocrta

i vraćam se doma bez plijena

U prazno okreće se

oko svoje osi

ljubav, ratni poklič

UMNOŽAVANJE

Još bezbroj puta bit ću dijete
sitna klatež uz kopanju
carskog drumu
da ne idem njime sama
na ozbiljan posao prvi
gledanje ruže ispred kuće
gdje me uvijek čeka
gladno poljubaca
vriskavo, ofureno
rasporeno, pojedeno dijete

PTIĆ PRONALAZAČ

A volim npr. i kućicu, *njen uporan pogled*

s vrška grada

Pa, dobro, vodi i mene u voljenu kućicu

I ja ću zasjesti

I tu me ostavi bar djelić sekunde

da razmislim

šta sve to znači,

kako ti kažeš,

ako se nagnem,

ako povuku leđa zemljinu težu,

i noge odbace zraka koliko treba,

što znači skok u dalj

PROŽDIRAČICA VREMENA

Mislim da ću te baš ja pripitomiti
na prstima
sve dalje
kroz svjetlonosni šapat krzna,
i kroz tvoje savršeno oko
vidjeti
rasvijetljenu sobu,
i kroz tvoje savršeno uho
čuti
običnu naredbu
kojom počinje sve

PA, ŠTO, AKO NEVJEŠTO ŽIVIM

Pa, što, ako nevješto živim
Ako bauljam
na hiljadu očiju razmrcvarena
Gotovo pobijene, do kasno razvrstavam sićane slavuje
Otvaram i otvaram u njima ekrane daljine
Što, ako hoću disati, jesti
gdje ima hranjive juhe od zraka i knjiga
za koje ću zasjesti
bradu naslonit na dlan
dok ruka ne usahne
i kapci ne pripotvrde
Pa, što, ako od vas uzmem samo knjige
usta za naš poljubac

SPAS NA RIJECI

Kroz šuplji sunčan dan
provuklo se,
kroz virovit, nedovršeni film,
tjelešce,
na vrhovima prstiju dođnuto – nedodđnuto
Što sam ti rekla *Majko Hm?* – *Ahm?*
Novine se listaju, kosa se suši,
večer je, idemo.

ZASJEDNIMO ODMAH

Zasjednimo odmah
ti i sve moje
pod lisnato stablo kojem ne znam ime
U zemlji šute zemna bića
Začarava mi oči, i uši, i usta,
pečati
zvjerski,
tvoja ljepota
Na dubokoj grmljavini njena grla
čas pluta, čas tone glava
Ako se nagnem
odmah
ni živa, ni mrtva,
hoću li zaista biti,
iz zemlje i s neba na tren,
nevidljiva
kao kad shvatiš da put je pust
a krala bi kuće, krala bi ljude

ŽURIM SE, ŽURIM

Žurim se, žurim
muškarac i žena
dijete i starac
topću pred vratima
Sad jednom, sad drugom dajem ruku
i jednoga vodim pravo, drugoga ne puštam s mjesta
Ne oklijevam
Od lišca do lišca, tanka, savršena, prozračna
Ne uzimam ih za sebe, ni za djelić sebe,
ni koliko na vrh noža stane,
ni danas. ni sutra, ni ikada
kad ispred kuće ima
ljudskih poslova i ruža

KVARTOVSKO PUŠTANJE ZMAJA

Razjapljenim, cekerskim krilima vzdigne se
U drugu zemlju! – ravno na tržnicu
sasut će zaležanu kosu, razmrcvareni ruž
i krhke kosti
Što ta djeca od njihove djece hoće
Manje za zrak, manje za disanje
manje za nas
Ali, ne obračunava se tamo baš sve

POGLEDA ME, ZAZVA

Obrve izvučene, pogleda me,

zazva

Prazno sada,

bibanje mora za koje se držah,

kao da je stvar,

ne čuh

ne čuh

jer mi sipi sa ramena

druga koža

i posluga njena, sitna kroka, mala dlana

druga vojska

poljubaca

NE MOGU SADA

Na kotač! U jarku gondolu!

Ne mogu sada.

Uzalud svemirski stolnjak.

Uzalud kozmički prsti.

Budi baš ja,

moje ne i možda!

Ne mogu, baš sada

okreće se oko svoje osi

ljubav, ratni poklič

Ne mogu sada,

iz središta zemlje začuh zvuk,

besmisleni zvuk

zeleni snopić, crveni repić

ČOVJEČICA
2005.

OGLEDALA

Niz kuću, niz krošnje, do šume
da mi se prosiplju
i do zadnjeg daha
ogledalca, zrnca, zvonca
skrivaju u lišću
i da ne mogu više, ne mogu dalje,
i ne kažu čemu otac, čemu majka,
čemu juha pramaljeća
Jer ih vani držiš, u tami se njišu,
i u lice unose
Pred ogledalom
zure
tegle i odtegle
dijelove tijela
u bajkovito Nemoj!
u čarobnjačko Samo daj!
U ogledalu sve je jasno
Ili se nagnem bliže, ili zatvorim oči

SVEGA SE SJEĆAM

Ako je to sve, svega se sjećam,
i kuća razbacanih u ono što se ne čuje,
i dječjeg govora, stiješnjenog, opsjednutog

u vrtu, među jagodama
ugrizi života,
praštate li, dakle, najjednostavnije

Te oči uske!
Nije zaboravljeno!

Ubit će sve što volim,
čitam s materine ruke,
suhoća svijeta, riječi idu preko vode,
takav je to grad, razoren u predmete
Jedan po jedan
Toliko je ostalo od doma

SVAK SVOJIM POSLOM

Sad znam da svi ste pozvani

I zasjest ćemo, i jest ćemo

što jede i goluzdravac

usred moje kuće

A prvo je pojeo kuću

Razbio zidove od stakla

Jede sada, i gore, i dolje

U nestvarnom pojeo je sve

I šutke

do ogledala me pogna

u dva - tri skoka

Dođite, dobro se znamo,

dokrajčit ćemo knjige života

Simuliram jasnoću

kao da mu je dosta

ničega dosta

Ne podrazumijevam više

Doslovno, i na površini sve je

hrana i toplota

NA SUNČEVU MJESTU

Sad bi se, konačno,
i sklopčati mogla,
pužući u krug godišnjih doba
Sad bih se i zaključati mogla,
oči u oči sa zidom knjiga,
jer svejedno je starici, ključarici,
spavam li
ili sam budna
Svjetlo dolazi jedino iznutra,
svjetlo je plaćeno, svjetlo je konačno moje

U KRUGU STOJIMO

U krugu stojimo,
u hladnom i u praznom,
njihovim zvučnim kalupima udaramo
jednim o drugi
na svečana jekovita vrata duše
Uzgledaš li
na odru niču stabla, padaju voćke
kraj naručja zatvorenog, zabranjenog
Ljubimac žena, iza orahove planjke
uzlebdi još jednom, manje tajnovit
no poslije
U zraku cvatu ruže

NE GLEDAJUĆ SOČNIH SIRENA

Penji se! Šćapi! Čas tone
u duboko zelenilo
čas izranja čitav kvart
Ne gledajuć sočnih sirena
pusti se
pusti, sve je u redu
u kožu zapakirano, još bez greške
ne providi se, ne prolijeva krv
ne cvrče tetive
Sjedajmo, dakle, na uglačane stolce
i pređimo s poslijepodneva na večer

U PUTNOJ GROZNICI

Tvoj bog je dugo šutio
Davno ti reče U četiri zida ostani
i pokrij se, neka te zvizne jastuk od paperja,
list papira, pidžama od frotira, sve pomaže
Budi nevidljiva kocka svoga stana,
do tržnice šmug sitna kroka,
i s nje se po vodi vraćaj
A što ti drugi donijeti ne bi mogli?
Ledenu vodu
za čulo po čulo,
lednu vodu,
svijet, jedan za sve

RIJEČI

Uporno vrve
u istom smjeru
ako im ne kažem
u bijelom snu pristajem na sve
izranja okata galaksija
sisanče kipućeg mlijeka
njuška i pipa
u tom slijepom dodiru ponekad me ima
a ipak sam s onim s kim sam
i učinit ću ono što sam naumila

BEZBROJNI SVJETOVI

Tjelesnost tako odbojna
i sićušna, i obraštena,
što može dohvatiti svojim rukama
Prostresti kozmički jastuk
Što može zakotrljat
Što gonit bičem spola
zgužvan ljudski klon
ljusku po ljusku
kićeno razmatat, kićeno odbacit
baš tim rukama

NAJLAKŠE JE SEBE NACRTATI

Najlakše je sebe nacrtati
na putu, svakako na putu
kao točku, zgusnut krug
Ni dažda, ni sunca, ni zraka
Sve puno tu je prazno
odbljesak
kuća na leđima
Al nećeš duše umiriti riječju
udarcem na vrata
Iz kuće odmah izlete svi
ostane oko okruglo, ustrašeno
rasvijetljeno
To je najlakše nacrtati
Osmjeh koji nam treba
Svijetleći kotač, molitveni mlin
da smrvljeno melje i melje
do bijelog usijanja
i jasno je
sutra će me se moći voljeti
danas ne

IGRA SKRIVAČA

Vrišteće lasi, zubi i nokti
noćno su cvijeće
na krevetskoj visoravni
od daha, najtanjeg stakla
Kuća za mene, svijet za nas
Treba mi budnih, kažete, anđela
A obična niska,
dirke od majušnih, još nijemih,
na ženskom vratu?
I tko je ta žena?
Samo se nada da će muzika
biti praštajuća, meko užljebljena,
i da će se ujesen, još svi mladi,
razići
i dalje od rampe
tražiti

ZAMOTULJAK ŠUTNJA BLUES

Babina svila jesenja.
Već goruća se тка.
Kad bi stao babac!
Kad bi mogla babičica
zatvoriti oko – ne se baš u svemu gledala!
Ali, jedno drugo traži, copra,
ne se zaustavlja!
Da li te itko ikad tako tražio,
do očnog dna?

ABEL I KAIN

A da su mi i rekli
kakvu jednostavnu stvar
u mnoštvu prigodnih riječi
dovela bi me opet, šutke i pravo
do dva brata uboga
Trenutak prije nego što od zadnjeg postane
prvi
naprosto razmakne krajeve već dovršene priče
naprosto treštanje i vrisak
stanu

POZDRAVI

Pozdravi, čas nosati, čas uhati,
glavonje,
nikad te nisu koštali
Ali, pričekaj malo,
ni oni nisu od danas,
stižu jučerašnji,
čas posla – i sutrašnji
Iz svemirske škrinje njihovi prozori,
i vrata, amo i tamo,
dočekat ćeš ih,
patuljanderu sveznajući, okati

DOŽIVLJAJ NIČEGA

Iznenada poskoči i kaže
Ni koraka dalje, gledaj
I sa obje ruke zaokrene vlastitu glavu,
dovuče pred tebe šuplji osmjeh djevojčice
na nijemoj glavi odrasle žene
Gledaj, i gledaj, i gledaj,
ne živi
Sve ću to sada obaviti ja
i pokazat ću ti kako

SVE KRAĆA PITANJA

Sve kraća pitanja

Usamljenički, graktavi, žetonski

do mene dopire: Kaj? Kaj? Kaj?

Ni Kaj.

Mlinsko kamenje iščupana srca

U čarobnoj odmaglih bući

i evo me doma

Opet sam gluha, slijepa, nijema

Na vjetru šuštim rasporena

Čulo po čulo,

to je sve što ću još dati

PUTNA GROZNICA

Na stolu je popis onoga
do čega mi je stalo
Mažene stvari, odbačene stvari
Mile kroz poluživo kamenje i travu,
provuku se i uruše
I ptica se, na nebeskim raskrižjima
pjevujući, uruši sama u sebe
I čovjek, idući za samim sobom,
kao da je drugi,
pruži ruku
i uruši se
Pa, tko bi mogao baš ono nevidljivo
zaista htjeti, bez svjedoka
Ono sveprisutno prisvojiti
za vječno disanje

NENAPISANA AUTOBIOGRAFIJA

Ponekad kažu da su ljudi
ponekad da su mačke
i ja sam na njih svikla
da mi se na pola puta nađu

Kažu da su bliski,
uštihani uz put,
i umirim se tada,
u rijetkom zraku i sama kiborg
doneseno biće

Kako se baš na pravom mjestu nađem?
Kako do tebe stižem?
Zatvorim oči, udahnem duboko

Darija Žilić

UPOZNAVANJE LILIT

2002. godine objavljen je izbor iz pjesništva Sonje Manojlović pod naslovom *Upoznaj Lilit* (izbor i pogovor Cvjetko Milanja), u izdanju zagrebačkog Konzora. *Upoznaj Lilit* presjek je kroz pjesništvo autorice koja kontinuirano objavljuje već punih četrdeset godina, čije je pjesništvo već odavno postalo dijelom antologija, ali je i, nažalost, ostalo pomalo nepoznato mlađim generacijama pjesnika i čitatelja. Riječ je o autorici koja je snažno obilježila pjesnički život, za koju Mile Stojić u svojoj kolumni *Café Nostalgija* piše da je riječ o pjesnikinji koja je “odigrala važnu ulogu u promicanju jedne nove književne kulture početkom sedamdesetih” (Feral Tribune, br. 841, 2001). Tada je, ističe, unijela “dašak zapadnog vjetrova”, jer njene su pjesme odgovarale senzibilitetu vremena u kojem se začinjalo otvaranje socijalizma prema zapadnom svijetu, vremena kada se poezija, odvojena od vječnosti, počela pojavljivati na novinskim stranicama.

Sonja Manojlović pojavila se u književnom životu sa svega sedamnaest godina zbirkom pjesama *Tako prolazi tijelo* (1965). Otada objavljuje kontinuirano, u pravilnim vremenskim razmacima, a pjesme su joj uvrštavane u antologije, nagrađivane i prevođene na petnaestak jezika. Do 2005. objavila je sljedeće zbirke pjesama:

Tako prolazi tijelo, Zora, Zagreb, 1965; *Davnog stranca ljubeći*, Mladost, Zagreb, 1968; *Sarabanda*, pjesme u prozi, Pitanja, Zagreb, 1969; *Jedan espresso za Mariju*, Zrinski, Čakovec, 1977; *Civilne pjesme*, Izdavački centar Rijeka, 1982; *Babuška*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1987; *Njen izlog darova*, Konzor, Zagreb, 1999; *Vješturkov tanac u reciklažnom dvorištu*, Meandar, Zagreb, 2001; *Čovječica*, Meandar, Zagreb, 2005;

te prozno djelo *Mama, ja sam Don Juan : kratke proze*, vlastita naklada, 1978.

Njezinu prvu zbirku *Tako prolazi tijelo* kritika je oduševljeno prihvatila: gotovo u svim kritikama provlači se isticanje povezivanja emocionalnosti i misaonosti, te naglašavanje iskustva i dovršenosti autoričina pjesničkog izraza. Zvonimir Golob piše o “interesima duha i interesima tijela koji postoje u ovoj poeziji” i naglašava kako “njena knjiga stihova i nije djelo početka koji obećava, već autentičan glas koji čujemo i prepoznajemo u mnoštvu” (Telegram, br. 291, 1965). Igor Mandić u kritičkom tekstu koji je objavljen u knjizi *Uz dlaku* (1970) također naglašava misaonost i čulnost, pa piše o “neusporedivoj čulnoj izgubljenosti i

potpunoj dovršenoj pjesničkoj misaonosti". Cvjetko Milanja zapaža u pogovoru izabranih pjesama *Upoznaj Lilit* da se Sonja Manojlović dadne voditi čistim osjetilnim viđenjem, koje je harmonično i uravnoteženo mišlju, što će posebno apostrofirati zbirka *Sarabanda* (1969). Željko Sabol u Razlogu govori o "zrelosti i ozbiljnosti životnog i poetskog iskustva" (broj 41/42, 1965). Vjeran Zuppa u Telegramu piše kako je autoričina "pjesma svladala njenu mladost", a napominje i da njezin jezik podsjeća na jezik Slavka Mihalića (11. 7. 1969). Slavko Mihalić pak u *Maloj antologiji suvremenih pjesnika 1966-1975* za njene stihove ističe kako su "tiho tkanje uozbiljenog čovjeka koji pokušava ujediniti male i velike komadiće postojanja sama sebe kao dijela sveopće zbilje, kao svijeta". Već spomenuti Sabol uključuje njezino pjesništvo u tradiciju, povezuje je s A. B. Šimićem, te ponajviše s pjesnicima krugovaške i razlogovske generacije zbog simbola i pojmova koje koristi – ljubav, svijet, zemlja, krv, smrt, poraz, vlast, podanici. Milanja je stavlja u kontekst pitanjaša jer smatra da je s tim kontekstom povezuje koncept tijela kao činjenice trošenja.

Iskustvo i zrelost su ponajviše iznenadili kritičare, a ujedno ih natjerali da postave pitanje kako će se dalje odvijati njezino pjesničko stvaranje, je li zrelost došla prerano i hoće li se raspliniti. No to se nije dogodilo jer je Manojlović objavljivala u pravilnim razmacima i pritom je kritika pomno pratila njezino stvaralaštvo pokušavajući ga sistematizirati i tumačiti. Svakako jedan od važnijih analitičkih tekstova predgovor je *Civilnim pjesmama* koji je 1982. napisao Branko Maleš. On osobito naglašava kako je egzistencijalna analitika, uočena još 1965. godine u radovima tada mlade autorice, književno-ideologijska osnova i drugih autoričinih knjiga, pa se nju može držati "pripadnicom pjesništva egzistencije".

Smatra kako je autoričin subjektivizam egzistencijalan, temeljni subjektivizam koji "hrani individualno osjećanje neprijateljskog svijeta i osobne, nužne zaglibljenosti u taj i takav svijet" i ističe kako je za autoricu osobito bila važna proza francuskog egzistencijalizma. Prema tom shvaćanju, svijet u kojem život prebiva je slučajan, bez nužnosti i opravdanja, a postojati u tom kontingentnom svijetu znači postojati nemajući "pravo na postojanje". Sukob postoji jer je čovjek "biće za sebe", dok je svijet "biće po sebi". Čovjek je, bez prethodnika i bez nasljednika, isključivo ono što od sebe učini, a čak se i za jezik kao modus stjecanja modaliteta mora boriti. O tome govori stih iz zbirke *Tako prolazi tijelo*: "dođoh da prozrem dogovore/ a evo dogovarati se treba za riječ".

Maleš se posebno usmjerio na analizu simboličko-semantičke rešetke u netom spomenutoj knjizi. Ondje nalazi niz referirajućih simbola: Tijelo-Vatra (plamen, oganj), Sindrom "nove gipkoće" – Svjetlost (bol), te ističe kako je leksem *tijelo* osnovni nosilac simbolizacije, a

uočava i "pretapanje" simboličkog "sadržaja" jednog nosioca u sadržaj drugoga. U tom prijenosu sadržaja dolazi do stvaranja sheme međusobno "pretvorbenih" simbola. Upravo zato Maleš inzistira na nadknjigovnoj shemi tih simbola i ovako je usustavljuje: Tijelo (*Tako prolazi tijelo*) – Ljubavnik (*Sarabanda*) – Grad (*Davnog stranca ljubeći, Sarabanda, Jedan espresso za Mariju*) – Djelo (*Jedan espresso za Mariju*). Bitno je naglasiti kako se simbolizacijska značenja iz prve zbirke nasljeđuju u prostoru drugih knjiga, tako da se samo mijenja ključni nosilac simbolizacije. Branimir Bošnjak, pišući u Republici o knjizi *Njen izlog darova*, nadovezuje se na Maleševu analizu i uz pjesništvo Sonje Manojlović veže inovativnost ludizma i semantičkog konkretizma (11-12/1999). Prijašnju simbolnu polarizaciju (Tijelo-Vatra, Tijelo-Svjetlost) pjesnikinja umnaža protočnim simbolima jezika. I dok je za pjesništvo egzistencije važan paradoks suprotstavljenih pojmova, Sonja Manojlović se igra otkrivajući srodnosti i suprotstavljenosti unutar dijelova stiha, pa dolazi do lomljenja sličnih cjelina. Time se još više naglašava ludička sposobnost jezika. Posebno se to očituje u zbirci *Babuška* u kojoj se upozorava na složenu prirodu jezične autonomnosti u pjesmi, te se najbolje očituje da između jezika i tijela ostaje prijemor koji ne razrješava puko ovladavanje jezikom. Stoga se pjesma čini kao igra uvijek istih "babuški" jezika.

Dalibor Cvitan pišući o pjesmama iz zbirke *Babuška* ističe da se u pjesništvu Sonje Manojlović opaža jedan razvoj od konstituiranja egzistencije pod okom drugoga u zbirkama *Tako prolazi tijelo* i *Davnog stranca ljubeći* do afirmativnog ulaženja egzistencije u reičku ili šozalnu sferu u zbirkama *Jedan espresso za Mariju* i *Civilne pjesme* (Republika, br. 6, 1983). Osim toga, Cvitan naglašava i da, bojeći se masivnog bitka, a s druge strane pojmovnih apstrakcija u koje može prijeći egzistencija, pjesnikinja odabire stvari i životinje kao mnogo bolje residue ljudskog identiteta od ljudi samih. Tako se i stvaraju novi subjekti poput "majka ne nea". Cvitan piše i o "kentaurskoj prirodi" pjesnikinjinje ličnosti: gornji dio (velika babuška) je prividno ljudski, a donji (skrivena mala babuška) je lingvistička životinja sastavljena od krhotina jezične stvarnosti (pogovor zbirci *Babuška*, 1987). Pišući o *Babuški*, Cvitan je uočio da je ironija autoričina pjesnička slika svijeta, ona je "magistralni predložak svijeta, matrica umjetničkog čina, očuđavanje" (1986). Upravo u tom ironijskom modusu nužno je tumačiti i autoričine česte deminutive.

Tijelo, egzistencija, "slaba ontologija"

U svojoj studiji "Paradoks i aktualizacija" Branko Maleš ističe kako je za autoricu tijelo "sabitateljska ukupnost raznovrsnih životnih impulsa" te "duhovno stjecište egzistencijalnih

signala koji nas upućuju da katkad pozitivno razumijevamo čovjeka i njegovo 'stanje' u svijetu" (*Razlog za razliku*, Altagama, 2002). Čitajući zbirku *Tako prolazi tijelo*, nakon iskustva čitanja svih onih zbirki koje slijede, nalazimo topose koji se nastavljaju. Tijelo je odvojeno od onog što jesmo, tako da junakinja ističe "tamo gdje sam suviše je mog tijela". Tijelo je situirano u prostoru, ono omogućuje perspektivu, u njega ulazi svijet i čini ga ranjivim. Upravo kroz kožu, kroz pore ulaze osmijesi, a "svaki osmijeh na pasji liči/ pa na licima više nisu lica/ nego žive rane". Ta bolećiva ranjivost, koju su već kritičari naznačili, odraz je ulaska svijeta u tijelo, to je sukob u kojem stradava tijelo, jer ono prolazi, a svijet ostaje, a to snažno ilustrira stih "propast ćemo opijeni". Zato pjesnikinja priziva "tijelo od kamena", govori o preobrazbi u "stup svjetla ili zraka". Izlaganje je dopuštanje strahu da uđe u tijelo i tako umjesto tijela koje je označeno ranama lirsko se ja pretvara u rane i u njima živi, one su njegova bit, one ga stvaraju ili "prešućuju".

I u čitavoj zbirci ostaje nemogućnost gledanja oči u oči s Drugim, ljubljenim ili pak tiho nestajanje ljubavnika "poput kasno oplodjenih stabljika". Jer sve je već prezrelo, sazrelo, ali ostaje pitanje da li se uopće išta i dogodilo. Premda se junakinja i zapita može li se izmisliti nov način hoda, odmah se pojavljuje sjena – misao da je sve već unaprijed riješeno "namijenjeno, naslijeđeno, razdijeljeno". I nakon tog nereda moguće je ustvrditi da tek "misao je živa". Onda kada je nemoguće "dogovoriti se" čovjek ostaje sam, nepotreban i samome sebi "sam svoj hljeb i voda i svoja so".

Autor pogovora knjige izabranih pjesama *Upoznaj Lilit* Cvjetko Milanja u središte svoje analize također je postavio tijelo.

Milanja zanimljivo uočava kako je tijelo fundamentalno tematsko polje te kako je kritika apologetski isticala samo jednu njegovu dimenziju u pretežno egzistencijal-analitičkom ključu, pa predlaže da tijelo figurira kao energija ili kao "stroj žudnje". Time je naznačena preobrazba noćnih, tamnih figura u dnevne (kritičar je imao uporište u antropološkim figurama imaginarnog).

Milanja usustavljuje pjesništvo Sonje Manojlović na sljedeći način. Prvu fazu čine tri zbirke: *Tako prolazi tijelo* (1965), *Davnog stranca ljubeć* (1968) i *Sarabanda* (1969), drugu opet tri zbirke, *Jedan espresso za Mariju* (1977), *Civilne pjesme* (1982) i *Babuška* (1987), a treću zbirke *Njen izlog darova* (1999) i *Vješturkov tanac u reciklažnom dvorištu* (2001).

Milanja ističe kako gotovo da i nema stručne kritike koja nije rabila pojmove egzistencijal-analitike u vezi s prvom pjesničkom fazom.

Pritom on određuje tu vrstu egzistencije kao krugovašku, odnosno kao mihalićevski tip egzistencijalizma, no uočava i razliku – naime, Manojlović ne spada u tip mihalićevske “nigdinske ontologije”, već “slabe/meke ontologije” koja kategorijom subjektivirane tjelesnosti pronalazi drugi pol, izlazak iz, kako je naziva, mihalićevske “nadređenosti”. I Cvitan u pogovoru zbirci *Babuška* ističe da pjesnikinja napušta klasično-metafizičku trijadu: totalitet, smisao, subjekt i logocentrizam te se prepušta nedorečenostima, zamiranjima, “sve bljeđim refleksima slabe ontologije”. U takvoj ontologiji subjekt je sačuvan samo kao apstraktni humanistički subjekt. On je sama razgradnja jezika, tj. stvaranje novog jezika od razlika riječi od riječi, zapisuje Cvitan.

Upravo zato i svoj pogovor Milanja usmjerava prema tematiziranju tijela kao subjekta u autoričinu pjesništvu. Za razliku od prve faze u kojoj su se rijetko pojavljivali toposi urbano-civilizacijskog stratuma, u drugoj se fazi ističe prepoznatljiv tip društvenoga, kulturalnoga, predmetno-simbolizacijskog sloja. O tome svjedoči i sama uporaba motivskog inventara stvari i bića, a ne apstrakcija, za predočavanje ljudskih stanja i modaliteta pojavnosti.

Grad

U drugoj se fazi svakako mora istaknuti topos grada kao mjesta, kako zapaža Maleš, koje nema samo sociološke, već i mitske oznake, riječ je o prostoru koji treba iznova osvajati (*Razlog za razliku*, 2002). U zbirci *Davnog stranca ljubeći*, kada se junakinja prepušta ljubavi, ljubav je za nju “tajna užasna predanosti čiste”, a njen grad biva osvojen, nije ostao “tvrd”. Kada govori o sjećanjima i odolijevanju, obraća se gradu. Grad je povezan sa strašću, on je “sav od ognja”, a ona ne razumije njegov govor jer ga on izmišlja.

Tako autorica spominje “grad neviđeni”, grad kao mjesto koje preostaje onima bez doma, kako ističe u pjesmi “Jedan espresso za Mariju”. Milanja ističe da grad ostaje i kao pojam i kao prostor te u njemu osamljeni akter. Grad postaje, kako govori sljedeći stih, “kinematografska vaginalna djelatnost za podstanare”, a podstanari su oni koji su drugačiji od onih koji imaju tople domove, od “građana, susjeda, žbira”. Zapravo, grad je mjesto slobode, mjesto koje pruža mogućnosti za “male ludosti” koje je nemoguće pronaći u učmalim, predvidljivim domovima. Stoga domovi i ostaju “slijepi”, jer život je izvan njih, u “gradu stepenica, uzvisina, brisanih prostora...” Grad diše, živi, ima šape, zariva ih u vrtove. U pjesmi “Dramatiziraj more” može se uočiti kako subjekt zapravo ima demijuršku moć brisanja razlika, zidina, jer “prelijevanjem” mogu nestati gradovi, a neki mogu dokliziti. U

zbirci *Njen izlog darova* uz grad se veže bajkovitost. U ciklusu pjesama nastalom 2002. godine nalazimo pjesmu "Svega se sjećam" u kojoj, kako ističe Milanja, postoje djetinjske slike kojima prijeti najezda ne-djetinjskih slika stvarnosti, grada, svijeta... Sve prijeti dezintegracijom – tijelo se pretvara u dijelove tijela, a grad biva razoren u predmete. U njemu je tijelo-subjekt prepustilo mjesto sagledavanju potpune interiorizacije, a lirski subjekt dolazi do spoznaje o mogućoj depersonalizaciji. Krešimir Bagić pišući o *Vješturkovom tancu* zapaža da je riječ o unutarnjem monologu zrele žene koja se prisjeća vremena kada se intenzivno živjelo te da poetski muzealizira proživljeno i da mistificira uspomene (Jutarnji list, 23. 5. 2001.).

Autoarheologija, metatekstualnost

Treću fazu čine dvije zbirke pjesama, *Njen izlog darova* i *Vješturkov tanac u reciklažnom dvorištu*, te ciklus pjesama koji je objavljen u Republici. Tu fazu Milanja označuje kao neku vrstu pospremanja, autoarheologije. I sam naslov u kojem se spominje reciklaža indicira memorabilne geste i emocije. U njoj je još više naglašeniji intertekstualni i metatekstualni sloj. U pjesmi "Gledanje" govori se o nemogućnosti opisivanja, o mjestu gdje nastaje riječ, ondje gdje "na visokim štulama iznebuha skače/ I preskače u susjedne galaksije". Ona ipak ostaje jedini zalog, vidi jasno to "ja" koje propada "u zrcalnu prazninu jezika". Život je krhak poput snijega, ona ne može pisati po snijegu svog života "jer odmah potonut će/ do dna". U pjesništvu Sonje Manojlović česti su metatekstualni dijelovi, ona vrlo često ironizira pjesnike i pjesnički zanat, ali i samu instituciju književnosti, a voli i polemizirati s kritikom vlastitog pjesništva. Tako u pjesmi "Putujmo na književno veče u zavičaju" ironizira samodopadne pjesničke "tehnologije nastupa". Kada pak ironizira kritičare, odnosno pjesničku kritiku, navodi neke već konstantne topose kao što su "kontinuitet, kontekst i aspekti razni" koje kritičari stalno koriste opisujući djela. U eseju "Figurae veneris i drugi atavizmi ili oklen ti u književnosti" koji nalazimo u proznoj knjizi *Mama, ja sam Don Juan* (1978) autorica se poigrala stereotipima koji se udjeljuju mladim autoricama, a riječ je često o patroniziranju od strane starijih kolega: "prepuštanje, eto prave riječi koja dominira knjigom". I onda se uz to prepuštanje nadovezuju trivijalni toposi "atribut ženskog u svijetu, logika zemlje i školjke, rodnice i vode". Pjesnikinja podsjeća na vrijeme kada je bilo "opasno" pisati o erotičnom, zna da kad se pjeva "himnu uzvišenom spolovilu" vrlo brzo pjesnici bivaju ušutkani, pa razotkriva pjesničke mimikrijske strategije za govor o tijelu i politici. Tako u pjesmi "Pjesnici pišu erotsku poeziju" nalazimo stihove pisane iz pozicije muškog subjekta: "proučiti ja ću još

danas svoje književno djelo:/ preša mi je znati kako da se vladam/ opisujući tijelo" ili npr. "O erotici ću zboriti a da ne zna nitko".

Žena/žensko, dom, majka, rađanje/samorađanje

Kritičari su često pisali o "ženskom" u pjesništvu Sonje Manojlović. Igor Mandić je posebno naglasio da "njezina pjesma stoji na poziciji ženskog doživljaja svijeta, ali njezin nazor na svijet nipošto nije ženskast" (u knjizi *Uz dlaku*). Željko Sabol naglašava da ona nikad ne upada u bijednu i sentimentalnu afektivnost koja je posebno karakteristična za "žene-pjesnike" (Razlog, br. 41/42, 1965). Ovdje je nužno zapitati se kakvo je to dvoglavo čudovište žena-pjesnik, zašto kritičar jednostavno nije napisao – pjesnikinja.

Cvjetko Milanja u pogovoru ističe da je Manojlovićino pjesništvo u svojem dubinskom tematskom i značenjskom sloju određeno feminilnošću, a ne nekim pomodnim feminizmom te da temom tjelesnosti progovara iz ženskog iskustvenog i doživljajnog subjekta. Milanja spominje efekt ženskog i određuje ga kao – "prepuštanje, dati se razumno". Taj se efekt, ističe, razlikuje od ženskog pisma, a riječ je o "posebnom tipu osjećajnosti i posebnoj vrsti diskursa". No pritom ne eksplicira o kakvom tipu osjećajnosti je riječ. I Sabol dosta neodređeno govori o tzv. ženskoj poeziji koja posjeduje "neke svoje posebne tonove i kvalitete" (kao rezultat veće uvjetovanosti izuzetnom biološkom funkcijom i konstitucijom) te da je "poznato da su te kvalitete već toliko poznate i verbalno iskorištavane". Time ne eksplicira koje su to osobine i što znači ta posebna biologijska povezanost koja opet priziva esencijalizam. Milanja činjenicu iz pjesnikinjina privatnog života (nije majka) unosi u interpretaciju i, bez uporišta u stihovima, ističe da "iz prostora izvanjskog dolazi svijest o manjku ženske egzistencije, poradi nezadovoljena materinstva, što znači neosnivanja osobne obitelji, pa se zato 'ostali' svijet Manojlovički nadaje kao jedina preostala moguća ljubav".

Milanja navodi kako su u Manojlovićke obično naslovi zbirke ili prve pjesme neka vrsta poetskog manifesta. Stoga je važno ne zanemariti naslov ovog izbora – *Upoznaj Lilit*. Što nam on sugerira, na kakav nas put može odvesti? U kabalističkoj predaji Lilit je ime žene stvorene prije Eve, ne od muškarčeva rebra, već od zemlje. Kao žena koja je odbačena ili napuštena u korist druge žene, Lilit predočuje mržnju prema obitelji, bračnim parovima, djeci. Također se ističe da se nije mogla integrirati u međuljudske i društvene odnose. U pjesmi "Budi mu, pjesmice", vrlo ironično, deminutivno se spominje "mrckava, alava, laptava, Evica šušljeta, nebeska mama, nebeski šir". Nema eksplicitnog imenovanja Lilit,

ali se često navode rušilačke žene – trovačica, proždiračica vremena, crna kraljica, božica Kali, starica ljudožderka. Zanimljivo je da se često spominju riječi koje su vezane uz razaranje: dinamit, šrapneli, kundak, batina, proždiranje, paljba, razbiti, ubiti, smrskati, ugristi.

Pišući o prozi Irene Vrkljan, Bora Čosić piše o razlaganju patologije građanskog, obiteljskog doma (Sarajevske sveske, 8-9, 2005). Vrkljan destruirala nastanjenost građanske sredine, daje izvještaj iz "jednog Čilea", iz diktature u kojoj je sve predviđeno, mjesta u kojem se među stavkama općeg kućnog zakonika zaturio dječji život. Ovo zapažanje moglo bi se odnositi i na poeziju Sonje Manjlović. Pjesnikinja uz dom veže samoću, ludilo, ravnodušnost... Podsmjehuje se građanskim životima jer od tih građanskih "toplih domova/ zebe grad", a kao suprotnost posloženosti u domu "knjiga, suđa, odjeće" nalazi se "ludost usred grada". Grad je taj koji diše, živi, a uz dom vezana je sljepoća, mirovanje.

Tako u kućnim posudama "vrije/ ludilo se kusa" (taj stih iz pjesme "Nedjeljno proljetno je jutro" može se tumačiti i kao referiranje na ratna razaranja, na dom kao domovinu, odnosno stanje u njoj). Dom nije mjesto uz koje se vežu toplina, mi, gozba u njemu je "razbojnička, proždiračka". Uz dom se veže razorenost, pitomi vrt s jagodama vezan je uz "ugrize života". Dječji govor nije razdragan i nesputan, već "stiješnjen, opsjednut", a dijete pritiješnjeno naredbama, zapovijedima, pa se i junakinji čini da naredbom "započinje sve".

Ona želi "ostati" u gradu, dok druge pušta da odu "doma", sve ono što je vezano uz dom – jedenje, igranje, spavanje – veže uz mjesto koje nije dom, uz ono vani. Nestaje razlika između onog vani i unutra, jednako su nesigurna oba mjesta, a individua ostaje prepuštena samoći: "Što se događa unutra/ isto baš isto što i vani/ lica su im preplašena/ znaju/ osim sebe ništa nemaju". I zato vrlo eksplicitno u pjesmi "Nisu ti baš svi skloni" ističe da "svijet je neprijateljsko mjesto/ Ali ja druge obitelji nemam".

Mnoge su teoretičarke tematizirale odnos majke i kćeri. Teoretičarka Luce Irigaray napisala je esej "I jedna se ne kreće bez druge" 1979. godine, koji je posvećen Majci. Knjiga započinje i završava tvrdnjom da je utjecaj majke paralizirajući. Ona majci upućuje riječi "Nemoj me progutati u onom što od tebe prelazi na mene" i naglašava "s tvojim mlijekom, Majko, posisala sam led (glace)". La glace može označavati "led", ali i "ogledalo". Tekućina koja potječe od majke i neophodna je za život djeteta sadrži istovremeno i led koji fiksira i paralizira kretanje i promjenu... Ogledalo upućuje na odnos odslikavanja, odražavanja: kćerka ponavlja život majke. Sonja Manjlović spominje "bjesomučnu ledenu glatku majku", ali i majku "koristoljubivu/ žednu zraka". U pjesmi "Šćućuren u povijesti" nalazimo opreku

povijest-priroda te naglašeni uzvik "Prirodo, Majko, ja te mrzim!" Ta se pjesma nalazi u zbirci *Babuška* u kojoj Povijest u liku babuške, čiji se slojevi ljušte, može donijeti samo smrt, jer umjesto najmanjeg djeteta, babuške, ona je podvalila "krhotinu". Život je babuška, uvijek se u trbuhu jedne nalazi druga. U pjesmi "Razgovor o još" spominje se "još jedna" majka koja "sa zvonika zove Dala sam ti život/ Što bi više Ugledaj se u me/ Rađaj Smrti je previše". No zanimljivo je da lirska junakinja traži onaj prostor između, odnosno pita se postoji li izbor između Smrti i Rađanja, odnosno mora li se smrti suprotstaviti rađanjem. U odgovoru na ovaj zahtjev, junakinja želi ne ostaviti biološki trag, odnosno nastaviti niz, ona želi biti samo sjajni komet koji "skonča usrkan u kozmičku vječnu paljbu/ I nikom ništa". Odnos junakinje i majke ispunjen je ravnodušnošću – majka bere koprive koje su katalizator za nestajanja ravnodušnosti. U pjesmi "Majka čita novine" spominje se majčina ravnodušnost – ona je dala život, ispunila svoju ulogu, pa se "ne odazivlje/ čitanje vijesti ozbiljna je stvar". Uz majku je vezano sjećanje, čitanje s materine ruke, suhoća svijeta, ali i negacija, pokušaj stvaranja distinkcije koja se pojavljuje u više pjesama. Pišući o pjesmama iz *Babuške*, Dalibor Cvitan naglašava kako je Povijesti, Velikoj Majci u liku babuške zajedničko s majkom ne nea to što im je "objema materinstvo skriveno, tj. nije afirmacija nego negacija negacije, u čemu se ogleda bitna konspirativnost" (iz pogovora zbirci *Babuška*). Ono što ih razlikuje je suptilnost majke ne nea, jer to je majka koja izriče "ne općem svjetskom poretku", ili rađa "ne" tog nea.

U pjesmi "Uspomene" pjesnikinja povezuje sjećanje i majku i čini se da je ona sama jedina afirmacija, jedino je ona sazdana od mnoštva ne koja su zapovjedna i koja "gledaju u me golim zubima". Zato su i česti imperativi u njezinim pjesmama – "ne donosi, ne dokazuj, ne vraćaj"...

Često se spominje i produženo djetinjstvo i čini se kao da se nije izvršio prijelaz u odraslost, jer paralelno supostoje i djetinje i odraslo ja. Još uvijek je moguća pozicija neodređenosti: "ili se nagnem bliže, ili zatvorim oči". U istoj pjesmi spominje se i pitanje čemu otac, čemu majka. Jedna bi interpretacija mogla poći lakanovski – Lacan je definirao tzv. ogledalo fazu kao trenutak kada dijete, gledajući sebe u ogledalu, postaje sposobno objediniti predstavu o vlastitom tijelu, pred ogledalom "zure/ tegle i odtegle/ dijelove tijela". Dakle, još uvijek se nije dogodilo sintetiziranje, pa je zato moguća podjela na svoje djetinje i svoje odraslo ja (o tome svjedoči stih "još bezbroj puta bit ću dijete"). No ponekad lirska junakinja ne želi biti "ni žena, ni dijete", već "sretna zvijer/ u plitkoj šumi". U pjesmi "U tamnoj komori" ističe: "Ali, ja nisam čovjek, ne primjećuje se da živim/ ne skrbim za sebe/ ne pritežem u naručje ništa živo/ posudim, prodam, potrošim sve/ ja sam šljašteći mutant u zajedničkom mraku".

Još je Cvitan uočio da residue ljudskog identiteta pjesnikinja traži u stvarnosnoj biti od koje stvara intersubjektivne objekte, nove stvari i nove subjekte. Upravo kroz te nove subjekte ona se približava "bićima treće vrste" ili "četvrtoj životinji" (Republika br. 6, 1983). U njenim pjesmama nalazimo kiborga, klona. U pjesmama česte oznake uz subjekte su bezobličnost i bezvremenost (jedna pjesma i nosi naziv "Proždiračica vremena").

Ponekad dolazi do potpune depersonalizacije – "gluha, slijepa, nijema". Milanja uočava kako u posljednjem ciklusu pjesama, objavljenom u Republici 2002. godine, pjesnikinja postavlja relevantno pitanje: kako sačuvati i spasiti integritet, a to je pitanje temeljnog ontičkog statusa bića jer lirska junakinja sve više dolazi do spoznaje o mogućoj depersonalizaciji i o tome da singulariteti razbijaju mogućnost totalizacije. Milanjinu tezu najbolje potvrđuju stihovi iz pjesme "Sve kraća pitanja": "čulo po čulo/ to je sve što ću još dati".

Tonko Maroević u članku "Svijet iz bajke" ističe da autorica ne krije svoju želju da tekst oživi evociranjem irealnih, mitskih ili fantastičnih bića (Slobodna Dalmacija, 28. 9. 1999.).

Nalazimo vilenjake, vukodlake, gnome, zombije. Ona se ponekad otvara i zaumnome, nadrealnom, izvaniskustvenom (npr. izraz đaguljice). I Velimir Visković upozorava na "bujnu semantiku fantastičkih slika" te poziva na istraživanje njene arhetipske podloge (Vijenac, br. 154, 2000). Mrkonjić ističe da se autoričin subjekt ponaša kao "fantastična zamisao koja ruši vremenski redoslijed, uspostavlja mitski" (Novi list, 14. 10. 1999.), dok Milanja upozorava na "ludičku bajkovitost" i na to da pjesnikinja u posljednjoj zbirci koristi "coprnički areal".

Posebno je zanimljiv "vješturak", svojevrsni vještac, muška vještica uz koju se vežu nesvjesno, ne-vidljivost, crno, tamno, bezoblično, iracionalno.

Milanja također navodi kako autorica rabi isječke realnoga i irealnoga, a nadrealizaciju valja shvatiti kao nad/iznad-stvarnosnu poziciju. Cvitan piše o "Disneylandu basnoslovnih stvorenja što su izmiljela iz mrtvih čahura apstraktnih duhovno-povijesnih riječi-pojmova" (pogovor zbirci *Babuška*, 1987). Na ta bih zapažanja dodala da u pjesništvu Sonje Manojlović, uz razna irealna bića, kiborge, klonove, nalazimo često spominjanje mačke. Podsjetila bih na filozofkinju Sarah Kofman koja je u knjizi *Autobiogrebija* čitala Hoffmannovog "Mačka Moora" tako što je svojim jezikom prelazila Hoffmannov diskurs, odnosno dekonstruirala njegov tekst. Ona mimikrijom, reproduciranjem tog teksta potkopava privilegiranu poziciju prvobitnog i originalnog diskursa. U toj se priči govori o ambicijama mačka Moora da postane pisac. On predbacuje ljudima da ga ne razumiju, jer jezik kojim govori čovjek pretpostavlja jasnoću i razgovijetnost, ali ne zna za dubinu. Takav jezik nije sposoban izraziti osjećanja, navike i običaje životinjske vrste. Mačkama ostaje da

pišu, da ostave trag (griff), da upotrijebe svoje kandže. Tako svoju poziciju doživljava i Sarah Kofman. I Sonja Manojlović mačku povezuje s pisanjem. U pjesmi "Mačka na papiru" nalazimo stihove "Ali na papiru već je zaspala mačka/ I pisati treba/ oko i skrivene praznine uzavrele bjeline". Spominje i mačju galaksiju, zatim kandže-šape zarivene u vrtove, udarac šape, kliktaj kandže, histeričnu kandžicu. Mačke se nastavljaju, udvostručuju – "nabrajaj/ nabrajaj na tvome krilu mačka a u/ mački mačka". Uz mačke se veže problem kojim se bavi feministička kritika – imenovanje. U pjesmi "Mačka" imperativno se traži: "ali joj ne nadijevaj imena ne zovi je/ ne uči tim vještinama", dok u pjesmi "Pridjevi Crne kraljice" nalazimo stihove "nabram, izvoljevam,/ kroz rukavice čula šišaju pridjevi /Ni imena, ni utočišta!". Jer imenovanje je upravo izbjegavanje eksplicitnosti, određenosti, ukrućenosti. Pjesnikinja se ne povlači i odlučuje slijediti "imperativ" koji je u knjizi *Novorođena* (1975) naglasila francuska teoretičarka Helene Cixous – "Piši samu sebe". Na pitanje o svrhovitosti vlastitog života lirska junakinja odmahuje rukom i dosadom ili često spominjanom ravnodušnošću – "stalno me pitaju/ koji je smisao i cilj mojeg", prkosi – "pa što ako nevješto živim". U pjesmi "Nenapisana autobiografija", posljednjoj u izboru *Upoznaj Lilit*, lirska junakinja za sebe kaže da je "doneseno biće". Kao da je nastala sama od sebe. Tijelo pak o kojem piše Sonja Manojlović nije nikad identično sebi i cjelovito, ono stalno rađa sama sebe, rađa u jeziku: *u parenju slogova ponovo se rađaš*.

Sonja Manojlović

Rođena 1948. u Zagrebu. Na Filozofskom fakultetu diplomirala filozofiju i komparativnu književnost. Pjesme su joj uvrštavane u antologije, nagrađivane i prevođene na dvadesetak jezika, uključujući i knjige izabranih pjesama na engleskom, francuskom, poljskom i rumunjskom jeziku.

Objavila: *Tako prolazi tijelo* (pjesme, 1965), *Davnog stranca ljubeći* (pjesme, 1968), *Sarabanda* (pjesme u prozi, 1969), *Jedan espresso za Mariju* (pjesme, 1977), *Mama, ja sam don Juan* (kratke proze, 1978), *Civilne pjesme* (pjesme, 1982), *Babuška* (pjesme, 1987), *Njen izlog darova* (pjesme, 1999), *Vješturkov tanac* (pjesme, 2001), *Upoznaj Lilit : izabrane pjesme : 1965.-2002.* (2002, 2003), *Čovječica* (pjesme, 2005), *Pjesme i crteži* (sa Sašom Šekoranjom, 2008), *Hod na rukama* (pjesme, 2010), *A sa šest labradora na more putovat ću* (pjesme, 2012), *Daj naslov* (sa Sašom Šekoranjom; pjesme, 2013).

Nagrade: Sedam sekretara SKOJ-a (Zagreb, 1966; za knjigu *Tako prolazi tijelo*); Zlatna struna (festival Smederevska pesnička jesen, 1974; za najbolju pjesmu na festivalu); Pečat varoši sremsko-karlovačke (1975); Maslinov vijenac (Croatia rediviva, Brač, 2004); Plaketa Sv. Kvirina za ukupan doprinos hrvatskom pjesništvu (Sisak, 2011); Grand Mediterranean Poetry Prize: in recognition and appreciation of Excellence in Poetry (nagrada za izvrsnost u poeziji; 22. Svjetski kongres pjesnika u Larissi, Grčka, 2011); Nagrada grada Zagreba 2013. (u povodu knjige *A sa šest labradora na more putovat ću*; za jedan od najrelevantnijih tragova u suvremenoj hrvatskoj poeziji u kojoj je kontinuirano prisutna nekoliko desetljeća); Kristalno pero (1. nagrada za izvrsnost u pjesničkom stvaralaštvu na V. Međunarodnom festivalu slavenske poezije 2013., Tver, Rusija); Nagrada za izvrsnost u poeziji (23rd World Congress of Poets, Osaka, Japan, 2014).

Biblioteka Online

knjiga 20

Sonja Manojlović

UPOZNAJ LILIT

izabrane pjesme : 1965.-2005.

drugo, izmijenjeno izdanje

© 2006 Sonja Manojlović

**© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2006, 2015**

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Aleksandra David

Urednik

Krešimir Pintarić

Izbor

Cvjetko Milanja

Pogovor

Darija Žilić

Fotografija

© Domagoj Lozina

ISBN 978-953-6924-36-3 (HTML)

ISBN 978-953-345-372-9 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-373-6 (PDF)

ISBN 978-953-345-374-3 (MOBI)

Prvo izdanje

Konzor, Zagreb, 2002.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture Republike Hrvatske.**